

LUNDS
UNIVERSITET

**"Jag tror att jag var lite besviken, att det inte var mer"
– En kvalitativ studie om ungdomars upplevelser och
tankar om sexualundervisning på gymnasiet**

Amanda Lundqvist och Jonna Glemne

Kandidatuppsats (SOPA63)

HT 2016

Handledare: Lars B Ohlsson

Abstract

Authors: Amanda Lundqvist and Jonna Glemne

Title: "I think I was disappointed, that it wasn't more" - A qualitative research about young adults thoughts and experiences on sexual education in high schools.

Supervisor: Lars B Ohlsson

Assessor: Anna Tegunimataka

The curriculum for high school changed in Sweden 2011 and sexual education was elaborated in four subjects in high schools. In 2013 the National Agency for Education in Sweden published an education tool to help teachers implement sexual education in all mandatory subjects in high schools. A qualitative research through interviews with six young women have been made to investigate how young adults think about their sexual education in high school after the new changes and to find out their knowledge on sexual orientation, equality and heteronormativity. The result showed that the young women experienced that they have not received sexual education in all mandatory subjects. Further investigation shows that the education they feel they have been offered in school, was in many cases heteronormative. They also experienced that they did not have a lot of knowledge about sexual orientation and heteronormativity and that they have received most of their information about sexual health in other places. All the participants would like to have more time and opportunities for discussions when receiving sexual education in school.

Key words: sexual education, sex education in high school, heteronormativity, equality, queer theory.

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	5
1. Syfte	7
2. Frågeställningar	7
2. Kunskapsläge	7
1. Läroplan	7
2. Sexualundervisning i historien	8
3. Sexualundervisning i gymnasiet	9
4. Tidigare forskning	10
3. Teori	13
1. Tillämpning av teori	13
2. Queerteori	13
3. Heteronormativitet	13
4. Genus	14
5. Makt	15
4. Metod	16
1. Kodning	18
2. Arbetsfördelning	18
3. Metodens förtjänster och begränsningar	18
4. Urval	20
5. Metodens tillförlitlighet	20
6. Forskningsetiska övervägande	22
5. Resultat och Analys	23
1. Intervjuer	23
2. Sexualundervisning genom temadagar, lektioner, diskussioner och läromedel	24
1. Diskussioner	27
2. Läromedel	29

3. Jämställdhet och feminism	31
4. Heteronormativitet och HBTQ	34
5. Respondenternas tankar om utveckling av sexualundervisning	37
6. Diskussion	40
1. Utveckling av studien	42
2. Avslutande reflektion	42
7. Referenslista	44
8. Bilaga	47
1. Intervjuguide	47

1. Problemformulering

Sexualitet och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) har betydelse för människors egenvärde, nära relationer och välbefinnande, och utgör ett av Sveriges elva målområden för folkhälsa. Statens folkhälsoinstitut konstaterar att det inom SRHR, liksom inom andra målområden, är viktigt att skapa strukturer som ger möjlighet till en god livsmiljö för alla på lika villkor (Statens folkhälsoinstitut 2011).

Som studenter på socionomprogrammet på Lunds universitet har vi upplevt att sexuell hälsa inte är en prioriterad del av socialt arbete. Vi har därför letat oss utanför vår utbildning för att bredda våra kunskaper då vi anser att sexuell hälsa kan kopplas till sociala problem. Vi har arbetat ideellt med ungdomar och unga vuxna i åldrarna 14-30. I detta arbete har vi diskuterat ämnen inom sexuell hälsa genom föreläsningar, samtalsgrupper och workshops med ungdomar. Baserat på detta har vi fått erfara att det finns varierad kunskap kring sexuell hälsa. Vi har pratat med ungdomar angående hur de upplever att sexualundervisningen som de erbjuds på gymnasiet är. Vi har även som socialarbetare i arbete med ungdomar fått uppleva att begrepp som sexualitet, heteronormativitet, identitet och relationer är återkommande. Brukarnas välbefinnande och egenvärde upplever vi är en del av det sociala arbetet. Utifrån dessa erfarenheter upplever vi att sexuell hälsa är något som borde prioriteras mer inom socialt arbete.

Skolverket kom 2013 ut med ett stödmaterial till rektorer och lärare angående sexuell hälsa och sexualundervisning på gymnasiet. Materialet innehåller förslag på hur sexualundervisning kan implementeras i alla obligatoriska ämnen. Gymnasieskolor har haft möjlighet att använda sig av detta sedan 2013. Innan stödmaterialiet utgavs, ändrades 2011 läroplanen för naturkunskap (Skolverket 2011). Dessa förändringar innebar att lärarna ska upplysa elever om normer inom sexuell hälsa och relationer i kombination med den tidigare undervisning som var mer biologisk inriktad. Stödmaterialiet och den nya läroplanen som kom 2011 fokuserar på att lärare ska få in sexualundervisning utifrån tre olika mål (Skolverket 2011). Målen innefattar:

- I. Lärarna ska ha enskilda lektioner eller temadagar som tar upp olika ämnen inom sexuell hälsa.
- II. Lärarna uppmuntra till djupare diskussioner när elever själva tar upp ämnen som kan kopplas till sexualundervisning.

III. Lärarna ska implementera sexualundervisning i kurslitteraturen (Skolverket 2013).

Efter detta har det publicerats en fallstudie som undersöker hur lärare har implementerat dessa förändringar. Anna Danielsson och Ylwa Li Hast publicerade 2016 en studie, *I normala fall gillar tjejer killukt*, där de observerade gymnasielärares sexualundervisning utifrån ett heteronormativt perspektiv. Det som framkommer i studien är att sexualundervisningen tolkas som heteronormativ och ger indikationer på att sexualundervisning i gymnasiet kan uppfattas som heteronormativt (Danielsson & Hast 2016). Vi vill undersöka hur de ungdomar vi kommer att intervjua upplever sin undervisning i detta ämne och om det indikerar på att undervisningen även på denna skola kan ha en heteronormativ utgångspunkt eller inte.

Hans Knutagård skriver i *Sexualitet och socialt arbete* (2016) att sexuell hälsa inom socialt arbete ofta kopplas till det medicinska. Han berättar hur könssjukdomar och oönskade graviditeter är det som främst diskuteras men att vi behöver se på sexuell hälsa i sin helhet istället för endast den medicinska delen (ibid.). Detta är något som framkommer både i den nya läroplanen för gymnasiet och stödmaterialet från Skolverket. Som vi tidigare nämnt ska sexualundervisningen i naturvetenskap också ta upp ämnen som relationer och normer, utöver undervisning som berör anatomi och fortplantning (Skolverket 2011; 2013).

Maria Ekstrand, Camilla Engblom, Margareta Larsson och Tanja Tydén publicerade 2011 en studie, *Sex education in Swedish schools as described by young women*, med 225 kvinnor i åldrarna 13-25 om deras uppfattning av deras sexualundervisning. Resultatet visade att 97 procent av kvinnorna upplever att de har fått sexualundervisning i grundskolan och 20 procent upplever att de haft sexualundervisning i gymnasiet. De medverkande fick även möjlighet att kort berätta vad de skulle vilja ha fått mer information om i skolan. Lite mer än hälften av de medverkande valde att svara "mer diskussion", "mer information om olika sexualiteter" och "mer medvetna lärare". Det framkommer att ungdomar efterfrågar mer diskussioner och djupare analyser angående relationer, sexualitet, trygghet inom sex och identitet. Det flesta upplever sig vara nöjda med informationen inom det medicinska och efterfrågar inte mer av det (Ekstrand et al. 2011).

Den tidigare forskning med fokus på ungdomars åsikter som vi kunnat applicera på vår studie har främst varit baserad på kvantitativ metod och med ett större antal respondenter än vad vår studie haft (Ekstrand et al. 2011). Den tidigare forskningen med kvalitativ metod har fokuserat på

observationer av lärarna och deras undervisning (Danielsson & Hast 2016). Det är med detta studien tar avstamp. Utifrån tidigare forskning har vi sett ett behov av en kvalitativ studie med fokus på ungdomar. Diskriminering av kön, information om olika relationer, könsöverskridande identitet och sexuell läggning är en del av det som bör tas upp i den så kallade sexualundervisningen i skolan (Skolverket 2011; 2013). Vi anser att sexuell hälsa är en del av varje människas liv och tycker därför att det bör vara en del av all kunskap som skolan lär ut.

1. 1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka några ungdomars upplevelser och tankar när det gäller sexualundervisning på gymnasiet, utifrån de tre mål som finns i Skolverkets stödmaterial och i läroplanen för gymnasiet gällande sexualundervisning.

1. 2 Frågeställningar

1. Hur upplever de utfrågade ungdomarna att målen i stöd materialet implementeras i den obligatoriska undervisningen?
2. Hur upplever de utfrågade ungdomarna att teman som sexualitet, heteronormativitet och jämställdhet tas upp i den obligatoriska undervisningen?
3. Hur anser de utfrågade ungdomarna att sexualundervisningen på gymnasienivå bör se ut?

2. Kunskapsläge

Denna del redogör för det nuvarande kunskapsläget i Sverige och internationellt. Kapitlet inleder med en förklaring av hur läroplanen för gymnasiet ser ut, sexualundervisningens historia i Sverige och sexualundervisning i gymnasiet, för att sedan presentera tidigare forskning i Norden samt internationell forskning. För att finna tidigare och internationell forskning har vi sökt i LUBsearch och använt oss av sökorden sexuell hälsa, sexualundervisning på gymnasiet, sexualundervisning, heteronormativitet, sexualiteter, sexual education, sex education in high school, sexual health, heteronormativity, gender, homosexual och heterosexual. Vi har valt att använda oss av forskning som är peer reviewed.

2. 1 Läroplan

För att barn och ungdomar ska få den skolgång de bör få oavsett vilken skola i landet de går i, finns en läroplan som ska appliceras nationellt på alla skolor. Läroplanen för gymnasieskolan börjar med

att förklara skolväsendets syfte, vad utbildningen ska förmedla och vilka värderingar och grunder undervisningen bottnar i (Skolverket 2011).

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla (Skolverket 2011 s. 13).

Det ska läras ut hur alla är lika mycket värda och om begrepp som jämställdhet och solidaritet. Det finns även ett stycke om förståelse och medmänsklighet.

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (Skolverket 2011 s. 13).

Det mest framstående sättet att skapa förståelse hos en annan människa är att ge information. Att förklara och informera om hur olika människor lever sina liv och att det finns många olika sätt att leva, uttrycka sig, ha relationer, växa upp och så vidare. Som man kan läsa i citatet ska skolan genom kunskap och diskussioner förmedla förståelse.

2. 2 Sexualundervisning i historien

Sexualupplysning har alltid varit en del av vår historia (Centerwall 2005). Det har gått från mun till mun mellan människor, främst för att kontrollera avkomma och att en graviditet uppkommer eller inte (ibid.). Synen på sex och sexualupplysning har varierat i historien. Under 1700-talet fanns en avslappnad inställning på sex och sjukdomar som uppkom genom Carl von Linnés föreläsningar (SOU 1974:59). Föreläsningarna hölls för läkarstudenter och Linné var positivt inställd till sexuella akter och beskrev tydligt hur han ansåg att en sexakt skulle gå till (Centerwall 2005). Under 1800-talet började sexualitet och sexuell lust bli mer tabu i samhället och sexualupplysning blev mindre förekommande (ibid.). I slutet på 1800-talet förändrades synen på sexualupplysning, den skulle finnas för att förebygga att ungdomar onanerade samt motverka att onanin inte skulle sprida sig.

Yrkesgrupper som mötte barn och ungdomar i sitt yrke - lärare, läkare, präster - hade som uppdrag att arbeta preventivt för att hindra barn och ungdomar från att onanera (ibid.).

Den första ordentliga sexualundervisning som utfördes var av Sveriges första kvinnliga läkare; Karolina Widerström. 1897 började hon lära ut sexualundervisning på Stockholms högre flickskolor. Widerström förklarade hur sexualundervisning borde komma in naturlig för ungdomar. Att mödrar ska svara på deras barns frågor om kroppen och så vidare, samt att fortplantning inom både djuren och människans värld kan informeras om i naturkunskap i skolan. Widerström hade åsikten att ungdomar behöver matas med information gradvis för att det inte ska väcka för mycket upphetsning utan bli mer likt andra skolämnen (SOU 1974:59). Samtidigt var den rådande diskursen att det främst var flickor som skulle få sexualundervisning, om pojkar skulle få samma information kunde de ta skada och göra deras sexuella drift mer intensiv. Detta ledde till att flickor i stor utsträckning fick mycket mer information om sexuell lust och fortplantning än pojkar (Centerwall 2005).

1933 grundade politikern Elise Ottesen-Jensen (Ottar) organisationen Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) som än idag arbetar med sexualupplysning på olika sätt, både i Sverige och internationellt (RFSU 2010). RFSU var med och jobbade för att sexualundervisning skulle bli en del av skolan och tryckte på att det skedde för många oönskade graviditeter, för stor spridning av könssjukdomar och okunskap och förvirring angående onani (Centerwall 2005). Under flera år arbetade RFSU sedan med att få in sexualundervisning i skolor, både privatskolor och folkskolor. Sverige fick obligatorisk sexualundervisning i grundskolan år 1955 och var först i världen med det (Centerwall 2005).

2. 3 Sexualundervisning i gymnasiet

Sexualundervisning i gymnasiet förändrades 2011 i och med att Gymnasium 2011 (GY11) kom och läroplanerna för gymnasiet ändrades (Skolverket 2010). Sexualundervisning fick genom förändringen ta plats i läroplanen i fyra ämnen: Historia, Naturkunskap, Religionskunskap och Biologi 2. Av de fyra ämnena blev sexualundervisningen i naturkunskap och biologi mer innehållsrik. I naturkunskap var ändringen att utöver det biologiska, ska även normer angående sexuella läggningar, relationer och lust diskuteras (Skolverket 2011). Elever som läser naturvetenskapsprogrammet undervisas istället för naturkunskap i ämnena kemi, fysik och biologi. Biologi 2 är den andra kursen i biologi som eleverna på naturvetenskapsprogrammet läser. I denna

kurs ändrades ämnesplanen för vad som ska läras ut inom sexualundervisning, efter förändringen tillkom mål om att eleverna ska undervisas om hur kroppen fungerar under menstruation, graviditet, samlag och förälskelse (Skolverket 2016). Under GY11 infördes även tre mål för hur sex- och samlevnadsundervisningen ska utföras i skolan.

- I. **Ämnesintegrerande**, delar av kurslitteraturen ska ta upp ämnet och läraren ska hjälpa till att skapa diskussioner om ämnet för att eleverna ska bilda åsikter och förstå olika sammanhang.
- II. **Vardagsarbetet - att fånga frågan i flykten**, lärarna ska gå in och uppmuntra elever när de har diskussioner angående sex, relationer och liknande.
- III. **Enskilda lektioner eller dagar**, lärarna ska uppmärksamma ämnet under en eller flera lektioner, uppmärksamma temadagar som World Aids Day och Internationella kvinnodagen eller skapa en egen temadag som grundar sig i sexualundervisning (Skolverket, 2016).

2013 utgav Skolverket ett kompletterande stödmaterial för hur sexualundervisning kan integreras i svenska, engelska, historia, religion, idrott och hälsa, matematik, samhällskunskap, naturkunskap och svenska som andraspråk. I stöd materialet finns beskrivningar på vad som borde tas upp i respektive ämne, som grundar sig i de tre målen från läroplanen från GY11, samt hur detta går att utföra för att applicera detta på respektive ämne (Skolverket 2013). Som tidigare nämnt ansåg Karolina Widerström att sexualundervisning borde implementeras naturligt i undervisningen och att det ska kunna diskuteras och läras ut på ett neutralt vis (SOU 1974:59). Vilket stöd materialet från Skolverket (2013) tar fasta på.

2. 4 Tidigare forskning

Sexualundervisning har tidigare varit mer medicinskt inriktad men sedan GY11, ska den nu även belysa diskussioner om relationer och normer som finns inom sexualitet och sexuell hälsa (Skolverket 2010). En ny läroplan och stöd materialet har gjort att forskare intresserat sig för att undersöka hur detta integreras i den obligatoriska undervisningen.

Anna Danielsson & Ylwa Li Hast publicerade 2016 Naturkunskapens sexualitets- och relationsundervisning analyserad ur ett heteronormativitetsperspektiv *I normala fall gillar tjejer killukt*. En studie där de observerade gymnasielärares undervisning inom naturvetenskap med fokus på sexualundervisning, utifrån ett heteronormativt perspektiv. Slutsatsen som kunde dras från deras observationer var att undervisningen upplevs som heteronormativ och exkluderande. De som blev

inkluderade i undervisningen var människor som höll sig inom normerna och identifierade sig som heterosexuella. Danielsson & Hast (2016) beskriver att lärarna i studien förmodligen har goda intentioner när de pratar om tolerans för homosexualitet, men att samhället är genomsyrat av heteronormen vilket speglar sig i deras undervisning och skapar exkludering. Undervisningen blev problematiskt då den presenterar människor som är homosexuella som de andra och dem, samtidigt som människor som är heterosexuella presenteras som vi och oss. Lärarna berättar i observationerna för elever att de är positiva till homosexualitet och att homosexuell, bisexuell, trans och queer (HBTQ) - personer ska tolereras i samhället som alla andra människor (ibid.). Danielsson & Hast (2016) diskuterar vidare hur problematiskt det är att utgå från att eleverna i klassen är heterosexuella eller att diskutera homosexualitet som något som ska tolereras och stötts, eftersom detta skapar ett glapp mellan människor och bekräftar den heteronorm som finns i samhället. Att lärarnas intentioner är av god art är positivt, men sättet att undervisa utmanar inte heteronormen (ibid.).

Danielsson & Hast (2016) har tagit avstamp i en norsk studie som undersöker norska gymnasielärares undervisning av sexualundervisning via observationer. Røthing (2008) lägger i sin studie *Homotolerance and heteronormativity in Norwegian classrooms* fokus vid att observera hur de lärare som medverkat i studien presenterar hetero- och homosexualitet för gymnasieeleverna. Det teoretiska resonemanget grundar sig i queerteori och studiens resultat kan kopplas samman med de resultat som Danielsson & Hast (2016) förvärvade i sin studie. Genom att lärarna försöker skapa en större tolerans för homosexuella skapar de även en fortsatt heteronorm genom att benämna homosexuella som "de andra", istället för att presentera olika sexualiteter på ett jämlikt sätt. Som tidigare nämnt har både Danielsson & Hast (2016) samt Røthing (2008) gjort observationsstudier på ett litet antal gymnasielärare vilket gör att studierna inte skapar statistisk signifikans eller går att generalisera på all sexualundervisning i Sverige eller Norge. Det som dock går att utläsa är att det finns indikationer som tyder på att sexualundervisning i gymnasiet är heteronormativ i sitt utförande.

Som vi har nämnt i problemformuleringen gjorde Maria Ekstrand, Camilla Engblom, Margareta Larsson och Tanja Tydén (2011) en enkätstudie som undersökte hur 225 kvinnor i Sverige mellan åldrarna 13 och 25 tyckte den sexualundervisning de fått i skolan var, vad den innehöll, vad de skulle vilja få mer av och på vilket sätt. Studiens resultat visade att majoriteten av respondenterna upplevde att deras undervisning i grundskolan innehöll sexualundervisning, men enbart 20 procent

av respondenterna i åldrarna 20-25 upplevde att de blivit undervisade i sexualundervisning i gymnasiet. Respondenterna upplevde att stor del av deras kunskaper kom från vänner, ungdomsmottagningar och skolan. 153 av de 225 kvinnorna svarade mer utförligt vad de skulle vilja ha mer information om och resultatet blev fyra teman: mer information om könssjukdomar, om HBTQ, sexuella övergrepp samt porr och dess påverkan på sexuella beteenden. Respondenterna upplevde även att det skulle gynna undervisningen att ha mer öppna diskussioner och mer informerade lärare inom sexuell hälsa (Ekstrand et al. 2011).

Long Live Love. The implementation of school-based sex-education program in the Netherlands (Shutte, M. Meertens, E. F. Mevissen, Schaalma, Meijer & Kok 2014). Studien undersökte hur ett program som finns för att implementera sexualundervisning i skolan i Nederländerna, appliceras på undervisningen. Programmet heter Long Live Love (LLL) och innehåller 22 övningar, tidningar till elever, en DVD-film och en manual till undervisande lärare. Övningarna kan användas under lektionstid för att ungdomar ska lära sig mer om sexuell hälsa. Materialet utgör tillsammans sex lektioner på en timme vardera (ibid.).

Shutte et al. (2014) diskuterar i sin studie om programmet blir en del av undervisningen enbart för att skolledningen beslutat det och frågar sig hur programmet implementerats i skolor rent praktiskt. Shutte et al. (2014) skickade ut en enkät till de 610 lärare som mottagit programmet LLL och har använt det i undervisningen. Av de 610 lärarna svarar 130 på enkäten. Den innehåller frågor om hur de gjort för implementera programmet på skolan och hur mycket av materialet som de har nyttjat. Resultatet visade att det var stor variation i hur mycket tid lärarna spenderade på sexualundervisning, vilket varierade mellan två till tolv timmar. Av resultat framkom det även att det i genomsnitt implementerades 64.1% av de 22 övningarna i programmet i undervisningen och 90% av lärarna använde sig av tidningarna, dvd-filmen och manualen. Resultatet presenterar också att 58.5%, det vill säga mer än hälften av lärarna, inte har blivit utbildade i hur sexualundervisning ska läras ut. Det framkom att de lärare som medverkade i studien var mer mottagliga att undervisa i sexuell hälsa om de delar samma värderingar som programmet, LLL, och att de presterar bättre när de har mer kunskap i ämnet (Shutte et al. 2014).

3. Teori

3.1 Tillämpning av teori

Studien har ett queerteoretiskt perspektiv som utgångspunkt, för att förklara och tolka empirin.

Detta utifrån utvalda delar inom queerteori som vi anser vara relevanta för studien.

3.2 Queerteori

Queer, både som politisk rörelse och som teori, uppmärksammar en rad förhållanden i samhället som har att göra med genus, sexualitet och makt. Men istället för att söka upprättelse och tolerans för de personer som oftast diskrimineras på grund sin sexuella preferens eller identitet, riktar queer strålkastarljuset mot det påstått normala. ”/.../ Att helt enkelt vända upp och ner på antagandet att det finns ett normalt och ett onormalt sätt att vara en sexuell kvinna och man” (Ambjörnsson 2006 s. 9).

Queer är som begrepp svårdefinierat. Fanny Ambjörnsson (2006) presenterar i *Vad är queer?* hur man med hjälp av begreppet queer utmanar det som anses vara normalt. Begreppet queer har uppkommit genom en poststrukturalism syn vilket betyder att det finns en anledning till att samhället ser ut på ett visst sätt genom maktförhållanden, relationer, kunskap och så vidare. Queerteori är liksom begreppet queer svårdefinierat och innehåller flera olika teorier i en (Ambjörnsson 2006). Genom queeteorin kan vi undersöka om det finns kopplingar mellan de utfrågade ungdomarnas upplevelser och normer som råder i samhället. Vad anses vara normalt och vad går att utläsa utifrån de utfrågade ungdomarnas upplevelser kopplat till en queerteoretisk utgångspunkt. Begreppen heteronormativitet, makt och genus utgör grunden i teorin och analys för denna studie.

3.3 Heteronormativitet

Heteronormen utgår ifrån ordet *heterosexuell*, som grundar sig i ordet *hetero* vilket betyder skillnad. Heterosexuell är en sexuell läggning; att som människa vara attraherad och vilja ha en relation med det motsatta könet (NE 2016). *Norm* definieras av Nationalencyklopedin som “Det ”normala” eller godtagna beteendet i t.ex. en social grupp; konvention, praxis.” (NE 2016). Normer agerar som informella regler som samhället agerar utefter, detta betyder dock inte att det finns en medvetenhet om dess existens (ibid.). Heteronormen är en norm som finns i samhället som säger att det finns två kön; man och kvinna. Dessa två motsatta kön ska åtrå varandra. Kärlek och relationer ska vara

mellan man och kvinna, och mannen ska vara maskulin och kvinnan feminin (Ambjörnsson 2006). Rosenberg (2002) förklarar i *Queerfeministisk Agenda* hur heteronormen är det naturliga och det som är avvikande, det vill säga exempelvis HBTQ anses vara problematiskt.

Den heterosexuella normen lever genom att framstå som naturlig och vanlig. Därmed framstår den som önskvärd medan homosexualiteten blir problematisk, något som ständigt måste förklaras. Tanken på avvikaren som problematisk och normen som självklar skapar en klyfta mellan ”vi” och ”dem” där den egna normen är naturaliserad och inte ifrågasatt (Rosenberg, 2002).

Heteronormativitet kan utläsas i samhället på olika sätt. Ambjörnsson (2006) berättar hur den svenska filmen, *Fucking Åmål*, togs emot av samhället. Filmen handlar om två ungdomar, Agnes och Elin, som blir ett par. *Fucking Åmål* blev en stor succé och hyllad av recensenter. Ambjörnsson (2006) skriver hur filmrecensenterna beskriver filmen “Istället för den första svenska storfilmerna med ungt lesbiskt huvudtema beskrevs den som en skildring av tristessen i småstaden, uppväxtvillkor på sent 1990-tal eller ungdomsförälskelse” (Ambjörnsson 2006 s. 72). Några recensenter nämnde att filmen handlade om ett lesbiskt par, men beskrev det som en mindre viktig del av filmens handling. Ambjörnsson menar att detta kan vara för att recensenterna inte ville att deras läsare skulle bli avskräckta på grund av att filmen inte faller inom heteronormen. Hon förklarar även att det kan vara för att recensenterna ville inkludera paret i normen men genom det osynliggjorde filmens största budskap. Det är genom normativa beteendemönster i samhället och recensioner som de ovan citerade, som gör att heteronormen fortfarande är en bestående del av samhället (Ambjörnsson 2006). Som Rosenberg (2002) menar, anses heterosexualiteten vara det “naturliga”. Då Skolverket (2013) poängterar att skolan ska vara en miljö som accepterar alla människors lika värde oavsett exempelvis vad för sexualitet en individ har, är det relevant att analysera empirin med hjälp av detta begrepp. Utifrån de resultat angående heteronormativitet i undervisning som Danielsson och Hast (2016) och Røthing (2008) har kommit fram till i sina studier, blir begreppet än en gång relevant för vår studie då vi är intresserade av att undersöka ungdomarnas upplevelser av eventuella liknande situationer. Därför har vi analyserat empirin utifrån heteronormativitet som begrepp.

3. 4 Genus

Raewyn Connell presenterar i *Om genus*, genusteori och hur den är möjlig att applicera på olika situationer. Connell (2009) talar om att män som grupp på ett strukturellt plan, är överordnade

kvinnor som grupp och även hur sociala kön formas i samhället. Vid diskussioner kring vad som är manliga och kvinnliga egenskaper, kopplas de egenskaper som är hårdare och mer karriärsinriktade som manliga egenskaper och kvinnor anses bli tilldelade egenskaper som är mjukare samt ämnar sig för att ta hand om barn eller arbeta med omvårdnad (ibid.). Connell (2009) diskuterar *socialisationsmodellen* som säger att pojkar uppfostras som blå barn och flickor som rosa barn, utifrån färgen på kläderna de blir tilldelade vid födseln. Hon förklarar hur de blå barnen förväntas bli självsäkra och krävande, och rosa barn överksamma och mer tillmötesgående. Connell (2009) ifrågasätter modellen men kopplar det samtidigt till hur könsroller kan konstrueras.

Connell (2009) presenterar i koppling till genus också begreppet *den patriarkaliska utdelningen*, med vilket hon menar att män som grupp är överordnade kvinnor som grupp på många olika plan. Hon beskriver det som en genusordning som är ojämlik, där de som har fördelar sällan vill dela med sig och de som blir begränsade på grund av ojämlikheten vill avskaffa denna. Connell (2009) menar att fördelar som män i grupp blir tilldelade av den patriarkaliska utdelningen är främst pengar men även auktoritet, respekt och kontroll över sitt liv på ett annat sätt än vad många kvinnor har.

Att hävda att genusordningen bör förändras är att hävda att den gör mer skada än nytta. Genussystemets skadeverkningar ligger först och främst i det ojämlika system i vilket kvinnor och flickor utnyttjas, nedvärderas och utsätts för våld och förtryck (Connell 2009, s. 190).

Connell (2009) menar att den rådande genusordningen bör förändras då den bidrar till fortsatta svårigheter att nå jämställdhet mellan kvinnor och män. Skolverket (2013) förklarar att skolan ska lära ut respekt för mänskliga rättigheter. Ett exempel på att göra det är att uppmärksamma jämställdhet mellan kvinnor och män. Genom att använda begreppet genus ger det möjlighet att analysera hur ungdomarna upplever begreppet jämställdhet i sin skolmiljö. Vi har därför undersökt hur det utifrån detta begrepp går att analysera de utfrågade ungdomarnas upplevelser om sexualundervisning. På vilket sätt kan genus och könsroller ha en påverkan på undervisningens utformning?

3. 5 Makt

”Makten är överallt; inte därför att den omsluter allt, utan därför att den kommer överallt ifrån” (Foucault 2002 s. 103).

I *Sexualitetens historia - viljan att veta*, som belyser hur vi kan förstå makt som ett begrepp inom sexualitetens historia, beskriver Foucault (2002) begreppet makt utifrån att det inte är något människan besitter utan snarare något som den utövar. Makt är även något som finns i samhället konstant och på olika vis. Han (2002) menar att makten ständigt finns omkring oss och att de som ingår i normen och är mer privilegierade än de som avviker från normen, är de som på så vis utövar detta. Det är inte bara de som befinner sig i ett så kallat maktöverläge som gör detta utan de som är i underläge bidrar på sätt och vis till att denna makt diskursivt kan fortsätta på ett strukturellt plan, detta bland annat genom att göra motstånd eller ej (ibid.). Utifrån Foucaults (2002) tankar kring att makt som begrepp är något som är konstant och som existerar i olika konstellationer kring oss människor, anser vi att det är ett relevant begrepp att använda för en analys av vår studie. Utifrån dessa tankar är makt något som även innefattar de andra begrepp inom queerteori som har använts i analysen, det vill säga heteronormativitet och genus, som kan appliceras i kombination med varandra.

Foucault (2002) beskriver på olika vis hur det går att ha ett varsamt tillvägagångssätt till begreppet. Ett av dessa är De ständiga variationernas regler. Med detta menar han att det viktiga i frågan om makt kopplat till sexualitet är inte vem som utövar makten, det vill säga exempelvis män, eller vem som blir ett offer för detta begrepp, exempelvis kvinnor. Det intressanta är snarare mönster för förändringar och hur processer som finns i dessa förändringar genom tid är föränderliga.

Även Connell (2009) presenterar hur genusteori kan existera i olika dimensioner och att det finns olika sätt att se på makt i denna teori som begrepp. Connell (2009) förklarar hur makt kan ses som en egen dimension inom genus och att de som oftast utövar makt är män på olika plan i samhället, familjen och andra relationer, då det är majoriteten män som leder stora organisationer, har högt uppsatta positioner på arbetsmarknaden samt makt även på ett sexuellt plan. Att män hade övertaget ur ett maktperspektiv över kvinnor, var hur kvinnorörelsen såg på begreppet.

4. Metod

Vi har i denna studie använt oss av kvalitativ metod baserad på intervjuer. Inom kvalitativ metod läggs vikt vid att förklara, tolka och beskriva (Bryman 2011). Som tidigare nämnt är den forskning inom ämnet främst kvantitativt och till viss del generaliserbar. Utifrån detta har vi undersökt hur fyra ungdomar som går på en gymnasieskola i Lund och två ungdomar som tog studenten för sex månader sedan från samma gymnasieskola, upplever sexualundervisning på sin skola. Vi tog

beslutet att använda oss av intervjuer för att få fram elevernas upplevelse och hur de har tolkat sexualundervisningen.

”Inom kvalitativ forskning kan man använda sig av observationer, intervjuer och analys av texter” (Ahrne och Svensson 2011 s. 9). I en dokumentanalys sammanfattas och analyseras aktuell litteratur (Bryman 2011). Baserat på denna studies frågeställningar och syfte är dokumentanalys inte relevant. Detta eftersom det inte hade varit möjligt att nå ungdomars direkta röster i tillräcklig mängd via texter, exempelvis artiklar. Vid användning av observationer ligger fokus vid att undersöka människors beteenden och hur de agerar i olika situationer (Lalander 2011).

Observationer hade varit ett bra komplement till intervjuer men utifrån studiens storlek och de resurser som finns, har vi valt att inte använda oss av det.

Vid val av metod diskuterade vi möjligheten att använda oss av fokusgrupper istället för intervjuer för att nå fler ungdomar och analysera deras diskussioner. Vid användning av fokusgrupper är målet att undersöka hur respondenter påverkas av varandras tankar och gruppdynamiken, samt utläsa hur diskussioner ser ut mellan respondenter (Bryman 2011). I denna studie har fokus inte varit att undersöka hur respondenterna påverkar varandra i grupp, vilket gjorde att vi ansåg fokusgrupper vara mindre aktuellt. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver hur användandet av intervjuer gör att forskaren får en djupare förståelse för kunskap kring fenomenet som undersöks. Vi valde därför att fokusera på enskilda intervjuer med varje respondent.

De olika tillvägagångssätten har jämförts och utifrån syftet med studien ansåg vi det vara mest lämpligt att använda kvalitativ metod och specifikt intervjuer. Ahrne och Svensson (2015) förklarar hur man vid användning av kvalitativa intervjuer kan gå tillväga och att det inte måste bestämmas innan om det ska vara en semi- eller ostrukturerad intervju. Det går att anpassa sina frågor under tiden intervjun pågår och till exempel variera ordningen på frågorna. En semistrukturerad intervju består av bestämda frågor som kan ställas i varierad ordningsföljd och med följdfrågor vid intresse (ibid.). Studiens intervjuguide utgår från ett semistrukturerat intervjuschema. Detta för att alla frågor skulle bli ställda till alla respondenter och samtidigt ska ha möjlighet att byta ordning på frågor eller lägga till lämpliga följdfrågor om behovet uppstår. Genom att använda kvalitativ metod och semistrukturerade intervjuer med sex ungdomar har empirin förvärvat och är beskrivande och förklarande. Då ett litet antal ungdomar har intervjuats är studien inte generaliserbar, men det finns indikationer på ett samband mellan tidigare forskning och denna studie. Genom intervjuerna har vi

fått en inblick i ungdomarnas tankar och upplevelser som vi inte hade fått via en kvantitativ enkätstudie. Med hjälp av denna metod, har vi försökt komplettera och fylla en kunskapslucka till den tidigare forskning som finns inom området.

4. 1 Kodning

För att förstå och tolka studiens empiri, har vi valt att koda data utefter olika teman. Vi har först läst intervjuerna och markerat olika teman samt mönster som vi utläst. Utifrån dessa markeringar har det sedan valts ut ett visst antal teman som varit relevanta kopplat till frågeställningen.

4. 2 Arbetsfördelning

Arbetsfördelningen för denna studie har varit jämnt fördelad mellan parter, eftersom det har funnits en gemensam dialog om vad som ska skrivas och hur detta ska ske. Vissa delar har delats upp mellan båda parter som sedan under dialog godkänt texten tillsammans. Delar som är uppdelade är exempelvis delar som kunskapsläge, teoretiska utgångspunkter och metod. Delar som inte är uppdelade är problemformulering, resultat, analys och diskussion då vi anser att det behövs föras en tätare dialog under arbetet med dessa. Processen under arbetet med intervjuer har delats upp så att en part är intervjuperson och en observerar samt antecknar. Vilken part som har haft vilken roll har varierat. Vi har under transkriberingen delat upp intervjun i två lika stora delar som sedan har transkriberats och analyserats tillsammans.

4. 3 Metodens förtjänster och begränsningar

Förtjänster med kvalitativ forskning är det går att arbeta mer med ordets betydelse istället för siffror. Något som används mer i kvantitativ forskning. Exempelvis i denna studie är det respondenten som berättar med egna ord och meningar som sedan analyseras (Bryman 2011). Begränsningar som ofta nämns inom kvalitativ metod är att det är svårt att göra forskningen så objektiv som möjligt, då det görs en jämförelse med kvantitativ metod som ofta undersöker en större population än vad kvalitativ metod gör. Då endast ett fåtal ungdomar blivit intervjuade i denna studie går det inte att applicera på flera ungdomar eller hela landet. Det skapas dock en djupare förståelse för några ungdomars upplevelser, vilket är det som studien är intresserad av. Kritiker anser att resultatet omedveten bygger på forskarens personliga åsikter och att det inte görs tillräckligt systematiskt, samt utifrån en bestämd grund (Bryman 2011). I denna studie är det möjligt att applicera detta på hur kodningen av intervjuerna har gått tillväga.

Sex respondenter har intervjuats enligt en semistrukturerad intervjuguide. Vår personliga åsikt skulle kunna utläsas redan i intervjuguiden där vi skulle kunna ha valt att ställa de frågor som väcker intresse hos oss, istället för att utgå från kunskapsläget inom ämnet samt syftet med studien. Under arbetet med studien har intervjuerna, kodningen, sammanställning av resultat och analys, utgått från syfte, kunskapsläge och frågeställningar. Vi är medvetna om att det är svårt att vara fullständigt objektiva, vilket diskuteras mer i metodens tillförlitlighet.

Ahrne och Svensson (2015) förklarar att det finns skillnader i användandet av kvalitativ metod utifrån olika tillvägagångssätt; kvalitativa intervjuer, observationer och dokumentanalys, eftersom de olika alternativ som finns för att undersöka ett fenomen ter sig olika beroende på vad det är för fenomen som ska undersökas. Det finns dock vissa gemensamma nämnare. En av dessa är att det inom kvalitativ metod behövs utforma nya analysverktyg i studiens process, då det till skillnad från kvantitativ metod inte finns färdiga modeller för analys. En annan gemensam nämnare inom kvalitativ metod är att forskaren vid användandet av intervju eller observation, miljömässigt hamnar nära de eller det som undersöks, något som sällan är aktuellt inom kvantitativ metod. Att befinna oss nära respondenterna och få en möjlighet att förstå samt fråga om deras upplevelser, leder till att vi kan få den information som vi efterfrågar. Detta är något som vi tror att vi inte hade haft möjlighet att samla in via kvantitativ metod (Ahrne & Svensson 2015).

Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver olika förtjänster och begränsningar som kan uppstå i en intervju. En fördel som tas upp är att kvalitativ metod är användbar när fokus är att fånga upp en respondents värderingar, normer, känslor och antaganden respondenten anser vara självklara. Nackdelar som tas upp är att intervjuer kan ge ett resultat som är begränsat om för få personer blir intervjuade. Vi har varit medvetna om att det finns en begränsning i att endast fråga ett fåtal ungdomar om deras upplevelser och att detta inte går att applicera på en bredare population. Syftet med studien har varit att undersöka hur de ungdomar vi intervjuat upplever den sexualundervisning de mottagit, hur de anser att deras kunskaper och tankar ser ut, samt om de förstår de begrepp som finns med i stödmaterialet.

Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) redogör hur en intervju är situationsbunden och inte kan ge all information i sin utformning. De förklarar att även om intervjun inte är fulländad, är informationen värdefull och ger djupare svar än om en kvantitativ metod hade använts. Detta enligt förutsättning att intervjun har utförts på ett välutformat vis (ibid.). Vi har strävat efter att ha en

välarbetad intervjuguide och har på så sätt gett studien de bästa förutsättningarna. Det finns för- och nackdelar, oavsett vilken metod som blir vald. Bedömning för denna studie grundar sig i att kvalitativ metod har fler förtjänster än begränsningar, eftersom vi vill gå in i dessa frågor på djupet trots bristande generaliserbarhet.

4. 4 Urval

Bryman (2011) berättar att det inom kvalitativ forskning är möjligt att exempelvis använda sig av bekvämlighets- eller målinriktaturval. Bekvämlighetsurvalet brukar användas om det är svårt att nå forskningspersoner eller att representativiteten inte är lika viktig. Inom kvalitativ forskning är det rekommenderat att använda sig av målinriktade urval om forskningen baseras på intervjuer, detta för att koppla forskningsfrågorna till relevanta respondenter (Bryman 2011).

Man väljer ut bestämda enheter, exempelvis dokument eller individer som ska intervjuas och/eller observeras samt att de alla har koppling till frågeställningen (Bryman 2011, s. 434).

Denna studie utgår från ett målinriktat urval där ungdomar har medverkat, eftersom dessa är de som är relevanta för studie. För att avgränsa urvalet har de sex respondenterna gått på samma kommunala gymnasieskola i Lunds kommun. Det har även varit ett bekvämlighetsurval då eleverna varit på plats i staden och vi har haft möjlighet att träffa dem fysiskt samt intervju dem. Anledningen till att respondenterna går sista året på gymnasiet eller precis har tagit studenten, grundar sig i att ungdomarna då är över 18 år. Detta gör att de själva kan bestämma om de vill vara med i undersökningen eller inte. De har även gått minst två år på gymnasiet och bör därför ha fått ta del av sexualundervisning som kan vara implementerad i ämnena. För att finna relevanta respondenter använde vi oss av sociala medier. När tilltänkta respondenter kontaktades, gjordes inget urval utifrån kön. Åtta ungdomar meddelade sitt intresse för att medverka. Av dessa var det sju kvinnor och en man. Slutligen blev endast sex ungdomar intervjuade då mannen och en av kvinnorna fick förhinder.

4. 5 Metodens tillförlitlighet

För att åstadkomma hög tillförlitlighet har uppsatsen utgått från fyra delkriterier som finns inom tillförlitlighet i kvalitativ forskning. Det vill säga; pålitlighet, överförbarhet, trovärdighet och en möjlighet att styrka och konfirmera. Dessa fyra kriterier grundar sig i begreppen reliabilitet,

validitet och objektivitet som används inom kvantitativ forskning (Bryman 2011). De olika kvalitativa kriterierna har uppkommit för att forskare inom kvalitativa studier insåg att det är av stor vikt att kunna åstadkomma god kvalitet även i deras forskning. Det behövs således begrepp som kan mäta denna och som är anpassad efter kvalitativ metod. Vid diskussion om studiens tillförlitlighet betyder detta att forskaren behöver vara medveten om att människor uppfattar världen på olika sätt och har olika verkligheter. Det är forskarens uppgift att se till att studien utförs korrekt och att dennes uppfattning av respondenternas verklighet överensstämmer. Detta sker genom att forskaren delar med sig av sin empiri till sina respondenter för att klargöra att svaren uppfattats korrekt (Bryman 2011). När respondenterna har medverkat i intervjuer för denna studie har det ställts följdfrågor för att kunna bekräfta om deras svar uppfattats korrekt eller inte. Detta för att hålla hög trovärdighet.

Vid överförbarhet inom kvalitativ forskning ska en tydlig och detaljerad beskrivning av datainsamlingen finnas, detta för att denna av forskning sällan utförs på en större population. I motsats till kvantitativa studier som fokuserar på att hålla en viss bredd, fokuserar kvalitativa studier på att nå ett detaljerat djup. Detta för att det sedan ska kunna appliceras på ett liknande fenomen men i annan miljö (Bryman 2011). Genom att ha haft intervjuer där respondenterna fått tillfälle att förklara sina upplevelser och tankar på ett detaljerat och beskrivande sätt, har det skapats en möjlighet att en liknande studie skulle gå att genomföras med andra elever från en annan gymnasieskola.

Med begreppet pålitlighet inom kvalitativ forskning menas att alla delar i studien ska vara granskade. För att nå högre pålitlighet kan det vara till hjälp att använda sig av kollegor som kan granska studiens process för att det ska räknas som objektiv (Bryman 2011). Genom kontinuerlig kontakt med vår handledare under studiens gång, har arbetet blivit granskat av ytterligare en person. Utöver ovan nämnda begrepp är det även viktigt att kunna styrka och konfirmera studien. Detta betyder att forskaren är medveten om att hen således inte kan göra en fullständigt objektiv studie, men kan däremot garantera att den är utförd i god tro (Bryman 2011). Vi vet om våra förkunskaper inom ämnet och inser att det inte har gått att nå fullständig objektivitet. Vi har dock strävat efter att vara så objektiva som möjligt i denna process.

I denna studie har sex stycken intervjuer genomförts för att införskaffa empiri. Alla sex respondenter är kvinnor. Vi är medvetna om att det skulle kunna vara positivt för studien att ha en

större variation på respondenter utifrån kön samt ett ökat antal respondenter. De ungdomar som svarade på förfrågan om att medverka och som sedan även medverkade, var sex stycken kvinnor. Vår ambition var från början att intervjua fler och att våra respondenter skulle vara av olika kön. Vi är dock nöjda med den empiri som framkommit genom intervjuer med dessa respondenter, detta trots färre antal respondenter än från början planerat.

4. 6 Forskningsetiska överväganden

Kalman och Lövgren (2012) presenterar fyra olika forskningsetiska krav som finns för att visa hänsyn till forskningsdeltagare samt studien i fråga. Kraven grundar sig i paraplybegreppet individskyddskravet, för att uppnå detta krav behöver alla fyra forskningsetiska krav uppfyllas. De krav som presenteras är informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet. För att uppfylla samtyckeskravet ska forskaren innan intervjun presentera vad som ska undersökas i studien, det vill säga genom att nyttja informationskravet. Bryman (2011) förklarar att det är viktigt att informera respondenterna om syftet med studien. Respondenterna ska även informeras angående hur länge intervjun kommer att pågå, vad som krävs av dem samt att de endast blir intervjuade om de gett sitt samtycke till att medverka (ibid.). På så vis blir informations- och samtyckeskravet uppfyllt. Vi har informerat respondenterna om intervjuens längd, syfte och att intervjun enbart genomförts eftersom de samtyckt till detta. Vi har även förklarat för dem att de när som helst hade möjlighet att avbryta intervjun om de inte kände sig trygga eller inte längre ville medverka.

“Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som samlats in i ett projekt enbart får användas för forskningsändamål” (Kalman och Lövgren, 2012 s. 14). Empirin som studien resulterat i genom intervjuer har enbart använts i syfte för att genomföra studien, på så sätt uppfylls nyttjandekravet. Det sista av de fyra kraven är konfidentialitetskravet, vilket betyder att det är av stor vikt att värna om respondenterna genom att hantera den erhållna empirin varsamt och med respekt (ibid.). Respondenterna ska kunna lita på att de som de har berättat är något som hanteras med varsamhet och att det inte är möjligt att i studien kunna urskilja vilka respondenterna är för någon utomstående.

Om respondenter är under 18 år måste ungdomens vårdnadshavares visa samtycke till intervjun (Bryman 2011). Respondenterna har varit över 18 år, vilket har gjort att samtycke från vårdnadshavare inte har varit aktuellt. När respondenterna är unga eller undersöks i en studie som

berör ämnen som sexualitet eller psykisk ohälsa anses de vara sårbara. I dessa fall är det viktigare att ta hänsyn till individskyddskravet för att kunna skydda dem från skador. Det kan dock vara svårt att veta vilka respondenter som är sårbara och behöver mer skydd än andra (Svedmark 2012).

Denna studie berör både sexualitet och unga och vi har lagt vikt vid individskyddskravet under hela processen. Anledningen till att genomföra studien genom intervjuer med ungdomar trots denna risk, beror på att tidigare forskning indikerar på att sexualundervisning på gymnasiet inte utförs på det sätt som stödmaterial och läroplan är utformat. Eftersom vi inte frågat respondenterna på ett personligt plan om sexualitet, har en bedömning gjorts att de i denna situation inte är lika sårbara som om de hade varit med i en studie som berör deras personliga tankar och upplevelser kring sexualitet. Bedömningen innefattar även att de inte blir utsatta för någon större risk eller anses vara sårbara eftersom studien inte berör personliga preferenser eller svar. Vi anser även att det finns en kunskapslucka att fylla om studien genomförs, vilket väger tyngre än eventuella risker.

Nygren (2012) talar om vikten av avidentifiering inom forskning. Exempelvis kan citat från respondenter i kombination med att den geografiska platsen kopplas till denne, leder till att det kan finnas en risk att respondentens anonymitet riskeras. Ett sätt att värna om respondenternas anonymitet i vår studie har varit att inte avslöja vilken gymnasieskola respondenterna gått och ge respondenternas fingerade namn. De sex respondenterna har blivit tilldelade fingerade namn. Respondent 1: Maria, R2: Olivia, R3: Erika, R4: Anna, R5: Elin och R6: Charlotte. Maria, Olivia, Anna och Elin går sista året på gymnasiet, Charlotte och Erika tog studenten våren 2016. Respondenterna är 18 till 19 år gamla. Maria, Elin och Olivia har inte haft religion än och har därför inte gett sin åsikt angående sexualundervisning i det ämnet.

5. Resultat och analys

5. 1 Intervjuer

Denna del kommer presentera och analysera den empiri som intervjuerna har resulterat i. Syftet med studien har varit att undersöka några ungdomars upplevelser och tankar när det gäller sexualundervisning utifrån de tre mål som finns i skolverkets stödmaterial för sexualundervisning på gymnasiet. Resultat och analys är uppdelad utefter olika teman. Dessa teman grundar sig i studiens frågeställning samt de svar som respondenterna har gett under intervjuerna. De teman vi har delat in empirin i är:

- Sexualundervisning genom temadagar, lektioner, diskussioner och läromedel
- Jämställdhet och feminism
- Heteronormativitet och HBTQ
- Respondenternas tankar om utveckling av sexualundervisning

Det första temat grundar sig i de tre mål som finns med i GY11 samt stödmaterialet och sammanfattar respondenternas upplevelser om hur de haft sexualundervisning i vissa ämnen. De följande två teman tar upp olika moment i sexualundervisningen, hur ungdomarna upplever de varit uppbyggda och presenterats. Det sista temat tar sin utgångspunkt i vad respondenterna upplever sig ha kunskap om och var de upplever att de har fått kunskaperna från. Det sammanfattar även respondenternas upplevelser och åsikter om hur sexualundervisningen skulle kunna förbättras. Vi har analyserat resultatet genom ett queerteoretiskt perspektiv med begreppen genus, heteronormativitet och makt.

Empiri har samlats in genom sex intervjuer med fyra ungdomar som går tredje året på gymnasiet och två ungdomar som tog studenten för sex månader sedan. De sex ungdomarna är alla kvinnor och myndiga. Respondenterna har alla gått eller går i gymnasiet efter att stödmaterialet publicerades och efter att läroplanen för gymnasieskolan ändrats 2011. Alla respondenter går eller har gått på samma kommunala högskoleförberedande gymnasieskola i Lunds kommun.

5. 2 Sexualundervisning genom temadagar, lektioner, diskussioner och läromedel.

Skolverket (2011) kom, i samband med GY11, med tre stycken pelare för hur sexualundervisning ska implementeras i den vardagliga undervisningen. En av de tre pelarna fokuserade på att sexualundervisning ska komma in i olika ämnen genom temadagar eller enskilda lektioner. Alla sex respondenter nämner att det har varit en temavecka om feminism regelbundet. Feministveckan, innebar att flera föreläsare kom till skolan och föreläste om teman inom feminism.

.../senast så var det föreläsningar och /.../ så var det feministiskt självförsvar /.../ lite olika föreläsningar från olika personer och så där. Det var allt möjligt, det var vissa som pratade ganska mycket om feminism liksom och vad det innebar att vara och sen så var det en som jag var på så pratade de om machokulturen, hur det kom in i alltså hur man

var feminist, hur hans, hur feminismen kom in i machokulturen och sådär, den var väldigt intressant (Maria).

Maria upplever att föreläsningarna har varit informativa och tagit upp olika ämnen inom feminism. Anna berättar liksom Maria att de blev erbjudna att medverka i lektioner i självförsvar.

./../ det var väl grejer som att, man ska, vara försiktigt och att man ska tänka på. Det var verkligen inte. För vi läste någon artikel om det är att man, att tjejer som försökte vara försiktiga och inte klädde sig på ett visst sätt men att det var mer, om någon attackerar, hur ska man göra då. Så det var. Där kände jag att det var, att det verkligen inte var tjejens fel om det skulle hända någonting ./../ Mer försvarar sig (Anna).

Anna upplevde att lektionerna i självförsvar var till för att stärka offret och förklarade hur man skulle göra om man blev attackerad. Den så kallade feministveckan upplevde respondenterna vara öppen för alla elever och arrangerad av en feministgrupp som består av elever på skolan som arbetar ideellt med detta utanför skoltid. Lektionerna pågår som vanligt under tiden feministveckan fortlöper.

Respondenterna upplever att de har haft sexualundervisning i ämnet naturkunskap eller motsvarande ämne biologi där eleverna gått naturvetenskapliga programmet. Charlotte berättar hur sexualundervisningen kopplades med undervisning av droger och dess påverkan på kroppen, samt att de fick ett prov där både kunskapen om sex och droger bedöms samtidigt.

././ jag kommer ihåg när vi skulle ha sexualundervisning så hette det ././ "sexual- och drogundervisning" de kombinerade det. ./../ Tre - fyra lektioner när vi gick igenom sex; så här blir ett barn till. ././ Det var samma sak när vi fick ett prov sen, alltså det var så här, tre frågor om sex, alltså det var någon så här, befruktningförmåga typ och sen så, någonting till. Och sen så var resten bara så här "Vad händer i hjärnan om du tar ecstasy?" (Charlotte).

Charlotte berättar att hon upplever att deras sexualundervisning var kombinerad med undervisning av droger. Hon fortsätter, när vi frågar om någon ifrågasatte kombinationen, att berätta sina tankar.

/.../ Jag kommer ihåg att vi hade sexualundervisning ganska tidigt så jag vet inte om det kan ha varit så att man inte riktigt vågade säga till riktigt om det kan ha varit någon som faktiskt reagerade på det /.../ Det enda bara, jag tror att jag var lite besviken. Att det inte var mer (Charlotte).

Charlotte berättar hur hon upplevde att hon och hennes klasskamrater inte reagerade på kombinationen för att de inte vågade säga till. Hon kände också att hon var besviken på undervisningen, då det var mindre än vad hon trodde att det skulle vara. Olivia upplevde också att hon haft sexualundervisning i biologi. Hon berättar i citatet nedan när hennes biologilärare visade en bild på en sexig kvinna och en sexig man.

/../ Hon hade någon powerpoint där hon hade, det var väldigt typiskt så här. Vad en sexig kvinna och en sexig man skulle vara. Och så var hon [kvinnan på powerpointen] ganska lättklädd, vilket han inte var. Det reagerade många på och det var någonting hon inte hade tänkt på, hon insåg ju hur fel det var liksom. Men det kommer jag speciellt ihåg, för det det var verkligen så ja, och då menade inte hon att så här är det utan när vi reagerade så tyckte hon också själv att det var konstigt, om jag fattar det rätt. Ja, det var ju hon som hade gjort den, men när vi sa till så "Aa, just det, det här är ju inte bra bild att visa". För det blir så stereotypisk då (Olivia).

Enligt Connell (2009) definieras kvinnokroppen ofta som vacker, åtråvärd och elegant. Till skillnad från den manliga kroppen som inte blir definierad på samma sätt. Utifrån vad Connell (2009) beskriver som den patriarkaliska utdelningen är kvinnor som kön mindre respekterade och har mindre kontroll över sitt liv. Olivia upplever när hennes lärare visar dessa bilder för eleverna, att läraren ger en stereotypisk bild av hur kvinnor respektive män ska se ut för att kunna upplevas som sexiga samt upprätthåller en bild av hur olika en kvinna och man porträtteras. En kvinna ska vara i underläge och utan makt inom den heterosexuella normen, kvinnan ska känna lust i att bli dominerade och män i att dominera (Ambjörnsson, 2006). Genom att visa bilden som visar en sexig kvinna som är lättklädd, är hon direkt underordnad och blottad, jämfört med bilden av den sexiga mannen som är påklädd och dold. Shutte et al. (2014) har i sin studie fått fram att 58.5% av lärarna som svarade på enkäten för studien inte hade blivit utbildade i hur man undervisar i sexualundervisning. Studiens resultat sa även att lärare presterar bättre när de har mer kunskap i ämnet. Olivias lärare presenterade bilder som hon senare förstod var felaktiga när Olivias

klasskamrater reagerade på dem. Olivia upplever att hennes lärare behöver mer kunskap för att undervisningen inte ska bli stereotypisk.

5. 2. 1 Diskussioner

Enligt stödmaterialet och GY11 bör lärare på gymnasiet ta diskussioner som naturligt uppkommer och diskutera med eleverna, så kallat "fånga frågan i flykten" (Skolverket 2011; 2013). På frågan om Maria upplever att hennes lärare gör detta blir svaret att hon inte riktigt vet men att hon tror att de flesta lärare skulle ta diskussionen.

Jag vet inte riktigt, det har inte riktigt kommit upp som så /.../ Men jag tror att skulle det uppkomma så tror jag att de flesta lärarna skulle ta tag i det liksom (Maria).

Maria, Anna och Olivia upplever att det är klassen som gör att det blir diskussioner och att dessa ofta är elevledda. Olivia upplever att lärarna främst kommer in med följdfrågor för att hålla diskussionen igång.

Det är väl lärare som säger till om det har gått för långt eller om vi ska ändra riktigt. Men ofta så är det eleverna som styr. /.../ Men sedan kan jag känna att de flesta tar lite avstånd ibland. För att styra just de diskussionerna. Men, ja, nej det är nog eleverna ändå (Olivia).

I intervjun med Charlotte berättar hon att de hade tittat på en film under en lektion som förklarar att mödomshinnan är en myt. Något som resulterade i diskussion mellan eleverna där de pratade om den existerar eller ej.

Vilket, så här, startade mycket diskussioner. /.../ Så här "jo, det finns visst" och sen bara "nej, det finns det inte". /.../ Ja, läraren fick gå in och bara "nej, den finns inte" (Charlotte).

Charlotte berättar vidare om att hon önskar en mer djupgående sexualundervisning i naturkunskapen. Hon berättar även att hon upplevde att det inte fanns utrymme för diskussion då hennes lärare höll lektion i sexualundervisning och sedan gick direkt vidare mot nästa ämne.

/.../ Det var ingen, man blev inte involverad. Man fick ingen chans att diskutera någonting egentligen. Utan det var, "Här är detta jag vill att ni ska lära er i alla fall" (Charlotte).

Respondenternas upplevelse av diskussioner inom sexualundervisning är olika. Maria upplever att undervisningen är elevledd och grundar sig i hur intresserade eleverna är av ämnet och hur deras förkunskaper ser ut, då hon upplever att hennes lärare har utgått från elevernas önskemål kring sexualundervisning.

I ämnesplan för naturkunskap och biologi finns ämnen som sexualitet, lust, relationer, menstruation, förälskelse, könssjukdomar och graviditet (Skolverket, 2010). Utifrån ungdomarnas upplevelser varierar det i hur mycket de olika ämnena diskuteras och erbjuds undervisning i. Några respondenter upplever att de inte fått tillräckligt med information om relationer och känslor. Elin och Olivia upplever att vissa ämnen är mer tabu, som menstruation och att det därför inte lärs ut tillräckligt mycket enligt dem. Anna berättar i intervjun hur hon under en lektion om preventivmedel hade räckt upp handen och förklarat hur en spiral fungerar samt att hon själv använder sig av detta preventivmedel. Hon upplevde då att hennes lärare motarbetat henne under lektionen och att han senare under dagen pratat med henne och sagt att hon inte borde prata om det under lektionstid. När Anna frågade sin lärare varför hon inte kan prata om detta, hade läraren enligt henne sagt att hon kunde göra sina klasskamrater osäkra genom att prata om sig själv. Ambjörnsson (2006) berättar hur en kvinna bör vara förbehållsam med information om sitt privatliv för att hålla sig inom normen för hur en kvinna ska vara. Genom att Anna pratar om sitt preventivmedel och indirekt säger att hon har ett sexliv, bryter hon mot normen.

Alla medverkande respondenter upplever att de har fått sexualundervisning i ämnet naturkunskap, vilket stämmer överens med läroplanen för ämnet. I de ämnen som är med i Skolverkets stödmaterial varierar det i vilka ämnen som respondenterna upplever sig ha fått sexualundervisning. I studien *Long Live Love. The implementation of school-based sex-education program in the Netherlands* (Shutte, M. Meertens, E. F. Mevissen, Schaalma, Meijer & Kok, 2014) visade resultatet att antalet timmar som lärarna använde för att lära ut sexualundervisning varierade mellan olika lärare och hur mycket tid de var villiga att lägga på ämnet. Utifrån våra respondenters upplevelser kan det gå att urskilja en viss riktning på att sexualundervisningen på skolan är varierad beroende på vilken klass eleverna går i samt vad för lärare de har i obligatoriska ämnen, då deras

upplevelser av hur mycket tid deras lärare lägger på sexualundervisning varierar beroende på lärare och ämne.

5. 2. 2 Läromedel

Elin, Olivia, Erika och Charlotte upplever att sexualundervisning ämnesintegrerats genom att de fått titta på film som tar upp ämnena som räknas in i sexualundervisning.

Ja, alltså lite. Det var en med HIV i en film som var det så tog vi upp och pratade lite kring det men det är inget inget speciellt som kommer på att vi pratat särskilt mycket om det, utan det har knappt varit någonting tycker jag (Elin).

/.../ Det gjorde vi i biologin. Det var någon norsk film. Den var väldigt naket och de visade allt /.../ de visade ju en liksom man och en kvinna. Ja, hur utvecklingen går från puberteten och sådär. Det var väl mer det. Det var inte så här nåt annat /.../ Jag kommer framförallt ihåg att det var mycket så här med utvecklingen, och sedan så var det, men hur ett barn skapas. Men det var ju ändå en film för små barn (Olivia).

Jag kommer ihåg att vi såg att så här, en film om vad heter den, mödomshinnan. Myten (Erika).

Det varierade en del i respondenternas upplevelser om implementering av sexualundervisning i läromedel. Charlotte berättar i intervjun att de i hennes klass fått se en film som visade en gravid kvinna och hur en graviditet fungerar. Som tidigare nämnt var kapitlet om sexualundervisning i Charlotte lärobok i naturkunskap kopplat till narkotika och sexualundervisningen avslutades med ett prov på ämnen inom sexuell hälsa tillsammans med ämnen inom narkotika. Charlotte berättar också att de under en religionslektion vid ett tillfälle fick prata om valfritt samhällsproblem. Det hade då kommit upp ämnen som kan kopplas till sexualundervisning, som att HBTQ-personer diskrimineras i samhället.

/.../ sen hade man när man ett arbetsområde där som hette Etik och moral där man bara diskuterar egentligen, stora etiska problem /.../ Man fick välja ett valfritt etiskt problem, /.../ Så då blev det många som ja, pratade om, men en viss sexualundervisning kom väl in där, men det var inget som. Det kände, det var inte så undervisande det området utan

det var snarare så en presentation så, vi har etiska problem i samhället, eller vi ställs inför (Charlotte).

Charlotte upplever att vissa ämnen inom sexualundervisning togs upp på religionen och att det var eleverna som hade tagit upp dem. Det vill säga, Charlotte upplevde inte att läraren uppmärksammade ämnet eller implementerade sexualundervisningen som stödmaterialet säger genom att ha det i läromedlet (Skolverket 2013). Tre respondenter hade inte blivit undervisade i ämnet religion än och kunde därför inte ge någon åsikt om de upplevt att de hade haft sexualundervisning i ämnet. Utöver Charlotte har Anna och Erika haft religion och har olika upplevelser av hur sexualundervisning implementerats i ämnet. Erika upplever att läraren under hennes undervisning i ämnet religion har diskuterat hur religioner kan vara homofobiska och heteronormativa, vilket hon tolkar som att hennes lärare har försökt implementera sexualundervisning i ämnet. Erika säger flera gånger under intervjun att hon är heteronormativ i sitt tänk och att hon behöver ändra hur hon tänker, då hon anser sig själv vara präglad av heteronormen. Att hon haft en lärare som diskuterat heteronormen inom religioner kan vara en av anledningarna till varför hon ifrågasätter sitt eget beteende. Enligt Ambjörnsson (2006) kan en människa genom att ha lärt sig begreppet heteronormativitet, ta in denna kunskap och bli mer medveten om hur samhället är uppbyggt, vilka normer som finns samt applicera denna kunskap på sina egna tankar och därmed tänka ur ett normkritiskt perspektiv.

Erika berättar att i naturkunskapsboken finns ett eget kapitel om sexualundervisning där det finns information om olika sexualiteter.

Det var så hur samhället ser på transpersoner, homosexuella och alltså andra sexuella identiteter. /.../ Det var mer det kunde stå en mening om det här om hur samhället såg på detta /../ Det stod ändå om heterosexuella, homosexuella, bisexuella och transsexuella och sen en sammanfattad lite text /.../ queer, trans och de liksom begreppen där. Och sen hade alla andra en egen text. Det var nog bara att vi hade det som läxa någon gång, och sen pratade vi lite om det. /.../ Men jag tycker att det har varit en alldeles för liten del. Av det. Jag tycker att man alltså, man måste komma igång, verkligen (Erika).

Erika upplever att olika sexualiteter har presenterats i läroboken men att hon tycker att det borde vara mer. Charlotte upplever att det i läroboken för samhällskunskap presenteras feminism som

ideologi, men att hon hade önskat djupare information kring detta och inte endast att det är en ideologi som finns.

.../ i samhällskunskap, tror jag vi tog upp, när vi pratade om typ politik, då pratade det ju om feminism. .../ alltså, hur den feministiska politiken ser ut i Sverige .../ I vår lärobok hade vi ett kapitel som handlar om det. .../ Man pratade om olika ideologier som fanns. Att feminism var en av dem, men jag tycker aldrig att vi gick in på det ordentligt utan det var en sak som nämndes (Charlotte).

Charlotte förklarar att det i läroboken för samhällskunskap finns ett kapitel om feminism som ideologi, och på så sätt upplever hon att jämställdhet integreras i undervisningen. Hon berättar också att hon upplever att böckerna främst är heteronormativa i sin utformning förutom att hon stundtals har upptäckt att vissa böcker använder sig av ordet *hen*, vilket enligt henne visar att vissa böcker på sätt och vis är könsneutrala. “Jag tror att det enda jag har sett är *hen*, men sen tror inte jag har sett nåt mer som är..” (Charlotte).

5.3 Jämställdhet och feminism

Maria upplever att jämställdhet finns med i flera ämnen.

Det finns med naturligt, till exempel i det centrala innehållet i svenska och engelska, så står det att man ska läsa både av manliga och kvinnliga författare och min svensklärare tar mer ofta upp kvinnliga författare eftersom att de har varit lite i skymundan (Maria).

Charlotte fick frågan om de diskuterade egenskaper som enligt stereotypen kan tolkas som manliga eller kvinnliga.

.../ I ledarskap pratade vi väl mer om hur det kan vara då på arbetsplatser, kvinnligt ledarskap, manligt ledarskap vad som är typiskt manligt att göra med så härskartekniker. .../ I sociologi pratade vi mer om kraven som ställs på kvinnor. Jag kommer ihåg att vi tittade på någon film som typ handlade om, kroppsideal och att sminka sig. .../ Det togs ju mest upp alla kraven då som kvinnor har på sig. .../ Jag minns att det var många killar som som tog, som kände det att, det var ingen, man tog inte upp sedan att man tog inte upp någonting om vad de har för krav på sig i samhället. .../ Mina killkompisar sa

det. De bara "Ja, det är trist att dessa inte tas upp men vi förstår samtidigt varför det inte gör det, för att det är ju liksom inte vi som har, vi är ändå inget riktigt offer här". /.../ Men för att det ska bli en jämställd undervisning så borde det ju vara från båda sidor (Charlotte).

Charlotte berättar att det diskuterats i ämnen som inte är obligatoriska och hon upplevde att killarna i klassen inte vågade prata om krav som finns på män för att kvinnor anses vara mer utsatta som grupp än män. Charlotte anser att krav som finns på män och kvinnor bör diskuteras för att undervisningen ska vara jämställd. På samma sätt som att en kvinna bör ha vissa bestämda egenskaper påpekar den patriarkala utdelningen att män ska ha vissa bestämda egenskaper (Connell 2009). Connell (2009) diskuterar hur män som grupp ska vara överordnade kvinnor och ha specifika manliga egenskaper. Skolan ska arbeta för jämlikhet mellan män och kvinnor (Skolverket 2013), enligt Charlottes upplevelser och tankar anser hon att de manliga eleverna inte vågade diskutera eller ifrågasätta könsroller och normer i hennes klass, samt att det är viktigt att diskutera krav som finns på män också för att kunna nå jämställd undervisning.

Elin och Anna berättar i frågan om jämställdhet att de upplever att det i ämnet historia och samhällskunskap presenteras få kvinnor som har haft en betydande roll i historien, men däremot upplever de att det presenteras en majoritet av män som har varit inflytelserika.

Jo, men vi har ju pratat lite om när kvinnor fick rösträtt till exempel och så, men det är ju mer historien men samhällskunskap går väl lite in i det, vi nuddar väl på ämnet /.../ då har det varit mycket mer ekonomi och sånt. Då har vi tagit upp kanske att kvinnor inte tjänar lika mycket som män och så /.../ men då finns det ju likheter i historien och samhällsvetenskap, när man fick rösträtt vad det var orsaker, konsekvenser och hur kvinnans roll har ändrats och hur, om det varit mer förtryck innan och sen så tog vi upp det här kring religion att det blev mer kristendomen blev stor så blev kvinnan mer förtryckt i alla fall (Elin).

Historia det är, det var det jag fokuserade på det var det här med att kvinnor respektive männen i historieböckerna sen så, inte så jättemycket. Det enda jag kommer på det är att det är, det är någonting som man kommer ihåg är ju i naturkunskap. Men det är inte så mycket mer än det. Så i historia så är det att det inte heller är så jättemycket (Anna).

Olivia berättar hur läraren tog upp jämställdhet under en lektion.

Vi har såna övningar då man skulle ta ett steg fram eller ställa sig i hörn och. Ja. Det var väl lite aktiviteter. Men det var, det var också väldigt kort. /.../ Ja, sedan diskuterade vi det igenom i klassen. Så. Det är vi har några i klassen som är väldigt så ska, gillar att prata om det och lite mer högljudda än andra. Så det var väl mer en del diskussioner mellan de och läraren. Jag vet inte, det blev ingen riktigt diskussion om vad alla tycker och tänker (Olivia).

Olivia upplevde att övningarna de gjorde var ganska korta och att det blev en diskussion mellan de som tycker om att prata och läraren. Hon upplevde att det inte blev en riktigt diskussion om jämställdhet. Charlotte berättade om när hennes lärare tog upp feminism under samhällskunskapen och hur hon upplevde att de manliga elevernas reaktioner på ämnet var.

/.../ Det var faktiskt många killar som, som alltså, det blev dålig stämning. Som kanske himlade med ögonen någonting, när man tog upp jämställdhet /.../ Så här “å, vad vi män är dåliga” Så kunde det verkligen bli. “Ja, vi ska hålla tyst nu” så” (Olivia).

Charlotte upplevde att de manliga eleverna i hennes klass inte tog ämnet på allvar och att det fanns en acceptans hos läraren i att de var mer högljudda och tog mer plats. Något som hon anser diskuterades i klassrummet men på ett skämtsamt sätt. Genom att analysera empirin med hjälp av Foucaults (2002) beskrivning av makt som begrepp inom sexualitet, kan delar av denna studies empiri förstås. Charlotte förklarar hur hon upplever att de manliga eleverna tar mer plats. Charlotte berättar hur hon upplever att det finns normer för hur kvinnor och män ska bete sig och vad för egenskaper respektive ska ha. Enligt Foucault (2002) gör dessa normer att män kan ta mer plats än kvinnor och bidrar till att en maktutövning konstant sker. Baserat på det som var centralt för kvinnorörelsen enligt Connell (2009), det vill säga att män har ett maktövertag över kvinnor, går även det att applicera på delar av vår empiri. Enligt Charlotte upplever hon att det är de manliga eleverna som i skolmiljön tar mer plats och att detta där är accepterat. Detta kan visa en riktning på att de manliga eleverna har ett visst övertag i klassrummet över de kvinnliga eleverna, denna riktning går dock inte att generalisera men det är en ungdoms upplevelse och på så vis relevant för denna studie. För att ge studien rättvisa är det värt att nämna att det är svårt att få en representativ bild då vi endast har intervjuat kvinnor och att detta endast kan appliceras på en utfrågad elevs upplevelse.

5.4 Heteronormativitet och HBTQ

Alla sex respondenter berättar att de fått veta hur samlag mellan man och kvinna kan gå till och hur fortplantningsprocessen går till. Respondenterna har olika upplevelser och tankar om den sexualundervisning de fått om andra sexualiteter än heterosexualitet.

Elin berättar att det i hennes klass fått information om att “det finns homosexuella och det är om en kille gillar kille och en tjej gillar en tjej”. De har tagit upp vad homosexualitet är rent faktamässigt. Elin säger också att de inte pratar om olika relationstyper, som att vara polygam (ha flera sexuella relationer med flera partner (NE 2017)) eller monogam (ha sexuell relation med endast en person (NE 2017)). Hon säger även att de tagit upp olika sexualiteter som ren fakta. De har dock inte haft några diskussioner inom ämnet. Hon pratar även om könsidentitet och transpersoner.

././ Jag tycker inte vi tar upp det någonting i skolan, alls, utan det är någonting man pratar själv med sina vänner och så då tycker jag att vi lätt kan diskutera det öppet. Så det är skönt på det sättet. Samtidigt tror jag inte det är så i alla umgängen. /.../ Alltså det är väl mer att vi har lärt oss vad fortplantning är för något och lite vad de olika hormoner, skillnad på man och kvinna men inte så mycket när det gäller kring känslor, hur man känner kring sin sexualitet (Elin).

Även Olivia upplever att hon inte har fått lära sig om olika sexualiteter i sexualundervisningen i något av ämnena. Hon upplever att de kunskaperna hon har kommer från att ha sökt på nätet och pratat med sina vänner. Anna kan inte minnas att lärarna tagit upp olika sexualiteter mer än i naturkunskap.

*Ja, det måste ha varit på naturkunskapen. Men jag har inget minne av att *lärarens namn* någonsin har sagt någonting om det. /.../ Men vi har nog aldrig riktigt pratat om det på riktigt vilka och vad som. Jag vet inte. Jag tror aldrig vi har pratat om det på riktigt och faktiskt tagit igenom alla sexualiteter som det finns och, och massa sånt det är nog bara i så fall att vi har gått igenom att vara heterosexuell och homosexuell. Jag tror inte att vi har gått igenom transsexuell (Anna).*

Respondenterna berättar att undervisningen är präglad av heteronormen eftersom de upplever att sexualundervisning fokuserar på heterosexuella samlag och heterosexuella relationer. Erika kan

även säga sig utläsa vad som kan tolkas som en slags homotolerans, där det blir en ”vi och dem” känsla vid diskussioner om hetero- och homosexualitet. Erika kritiserar sig själv i sitt tänkande.

/.../ Det bygger ju ofta på pojke flicka. Alltså alla stora kärlekshistorier som finns. Det är ju pojke flicka. Eller man kvinna liksom. Och när det väl kommer en film som den här Danish Girl. Så blir det värsta grejen. Då blir det såhär “Oh my god, de tar upp transpersoner”. Så blir det en grej. Jag är väl också väldigt uppväxt i heteronormativa samhället liksom. Så att jag är väl ganska inpräglad i det också liksom (Erika).

Danielsson och Hast (2016) diskuterar hur lärare som de observerat upprätthåller heteronormen genom att de pratar om homosexualitet på ett vis som blir exkluderande. Danielsson och Hast (2016) och Røthing (2008) menar i sina studier att det skapas en acceptans och tolerans för homosexuella genom att undervisningen som de har observerat förklarar att det är viktigt att stötta de som är homosexuella samt benämner de som är homosexuella som “de andra”. Detta då det i undervisningen finns ett antagande om att de elever som sitter i klassrummet är heterosexuella samt att de som är homosexuella befinner sig någon annanstans än i klassrummet. Charlotte upplevelse kan eventuellt visa en viss riktning i att hennes lärare försökte vara inkluderande i sin undervisning men att det ändå kan upplevas som exkluderande. Dock går det inte att dra en sådan slutsats i detta fall baserat på endast en ungdoms upplevelser.

Anna berättar sin upplevelse om vad de har gått igenom i undervisningen om transpersoner. Hon berättar även att hon har vänner som är transpersoner vilket gör att hon vet att de inte smutsiga och att hon även har en acceptans för transpersoner.

/../ Det alltså, vi har lärt oss att transman då är man man nu och transkvinna då är man transkvinna nu. Eller då är man kvinna nu. /.../ Jag tänker redan att jag förstår det för jag känner två personer som är transsexuella och som är jättenära eller goda kompisar som jag tycker om. Så jag vet ju att det liksom inte är så att de är smutsiga eller luktar illa eller att de är missfoster eller något sånt där. Så ja, jag tycker själv att jag har ganska bra förståelse för alla olika sexualiteter och alla olika kön och vad man känner sig som och sånt där (Anna).

Danielsson och Hast (2016) kunde genom observationer av lärare i undervisning om sexuell hälsa utläsa en heteronormativ utgångspunkt i sexualundervisningen. De påpekar att lärarna förmodligen

hade goda intentioner med sin undervisning men är präglade av den heteronormativitet som genomsyrar samhället. Även Røthing (2008) får via observationer fram liknande resultat och även något som i den studien tolkas som homotolerans. De ungdomar som har medverkat i vår studie upplever att deras lärare menar väl och även här har goda intentioner med sin undervisning, samtidigt som respondenterna påpekar att den sexualundervisning de får upplevs som heteronormativ. De berättar i intervjuer att de upplever sina lärare är öppna och att de inte tror att de har förutfattade meningar eller tankar som kan kopplas till en heteronorm. Utifrån intervjun med Anna går det att utläsa en slags tolerans och acceptans mot homosexuella och transpersoner. Då respondenten benämner bland annat transpersoner som något som hon inte tycker är äckligt och att de inte är missfoster. Det vill säga, hon accepterar transpersoner och har en tolerans för dem.

Charlotte berättar som att hennes klass fick sexualundervisning från sin naturkunskapslärare som förklarade hur samkönat samlag mellan två män kan gå tillväga. Han presenterar hur samlag mellan män kan gå till och utelämnar hur det kan vara vid samlag mellan två kvinnor eller flera personer med olika kön. Charlotte berättar att hon tror att det är för att hennes lärare själv är homosexuell och därför tyckte att han skulle förklara det när det inte fanns i läroboken. Charlotte berättar vidare hur hon upplevde att hennes lärare försökte vara skämtsam när han pratade om sex mellan två män. Hon har blandade tankar om vad hon tyckte om lärarens skämtsamma ton.

Jag vet inte om det är bra eller dåligt att skoja till det. Kanske för att göra mindre obekväma, om han tror att folk skulle bli det, jag vet inte. /.../ Jag kommer ihåg att det var en rolig lektion, eller så här, vi satt liksom och fnissade och skrattade, inte för att det var pinsamt utan för han hade, ja men han gjorde lite så här en rolig röst och gick runt och var väldig så här, beskrivande (Charlotte).

Enligt Charlotte upplevelser var det enbart sexualundervisningen som fokuserade på homosexualitet som hade en skämtsam ton. Hon upplevde att det var lite märkligt att det fanns en skillnad i undervisningen och hon reflekterade kring detta. Under 1800-talet i Sverige låg fokus på sexualundervisning att kontrollera avkomma (Centerwall 2005). Alla de sex respondenterna säger att de har fått information om hur fortplantning går till och vad det finns för olika preventivmedel. Charlotte upplever sig ha fått information om hur sex ser ut i ett homopar. När fokuset vid sexualundervisning ligger på fortplantning och mer övergripande vad sex är, blir sexualundervisningen heteronormativ (Ambjörnsson 2006). När det heterosexuella blir det enda

som presenteras, att läraren inte tar upp andra sätt att få barn, som adoption eller insemination, samt inte tar upp andra sätt att ha samlag på; två män, två kvinnor, personer som inte vill definieras via kön eller flera parter, blir normen tydligare (ibid.). Denna studie går som tidigare nämnt ej att generalisera då den har som syfte att undersöka ett fåtal ungdomars upplevelser. Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv kopplat till heteronormativitet kan vår empiri tyda på att den sexualundervisning som våra respondenter har blivit tilldelade sig, kan visa en viss riktning på att det finns en heteronorm i just den undervisningen.

5. 5 Respondenternas tankar om utveckling av sexualundervisning

Under intervjuerna berättar respondenterna vid flera tillfällen att de upplever att de inte har fått tillräckligt med sexualundervisning i sin obligatoriska undervisning på gymnasiet. Detta har framkommit när vi har ställt frågor som “upplever du att sexualundervisningen du fått är relevant?” och “hur upplever du att sexualundervisning har tagits upp i samhällskunskap, naturkunskap osv? På vilket sätt?”.

Alltså, jag tycker det är [relevant]. Nästan allt tycker jag är innefattat men man borde ha längre tid så att man hade kunnat gå in djupare på det och verkligen varför finns det de här normerna och varför är det sånt förtryck mot folk som inte definierar sig som sitt biologiska kön och, för det. Man hinner liksom inte med så mycket på den korta tiden vi hade utan det var ju mycket teori och också så här du ska kunna detta om hur kroppen fungerar. /.../ Det är intressant att diskutera det men det hade behövts mer tid (Maria).

Maria berättar att hon upplever att det behövs läggas mer tid på sexualundervisning och att det skulle vara bra att gå in djupare och analysera ämnena, som normer, mer än att enbart nämna dem. Anna berättar i citatet nedan när vi frågar om på vilket sätt hon haft sexualundervisning i naturkunskap.

Nej, inte så jätte, eller det känns lite mycket som att, både och, det var en ganska bra lärare på det sättet. Att han kunde förklara för en ganska bra. Men sen så finns det för lite av det, tycker jag. Och speciellt om man har så mycket frågor som jag har /.../ även om jag bara frågar frågor och sånt, så tycker det ska vara mycket längre. Ett mycket mycket längre kapitel. Och mycket mer frågor. Eller man ska ha tid för frågor tycker

jag. Och sen tycker jag nog att man ska, det ska vara någonting, det ska vara mer debatter och sånt, det tycker jag verkligen man ska ha (Anna).

Elin berättar hur hon upplever att vissa delar inom sexualundervisning saknas och skulle kunna utvecklas.

/.../ Prata om det mer, bara använt mer, till exempel biologin och svenskan, då kan man kanske mer diskutera och prata kring mer och inte bara så här fakta utan mer kring känslor och vad man, att man kan ha sex med, det spel, det är inte alltid bara man och kvinna utan att det är kvinna kvinna, man man eller hur man nu, vad man nu identifierar sig som jag hade tyckt det var bra att prata mer kring känslor (Elin).

Elin upplever att det i biologi och svenska kan pratas mer om olika sexualiteter, könsidentitet och känslor. Hon upplever att den undervisning hon fått fokuserar på att ge fakta istället för att skapa diskussioner.

De upplevelser som respondenterna har av sexualundervisningen, är att undervisningen i detta ämne till vissa delar är otillräckligt och bör innehålla mer diskussioner och inte enbart fakta om det biologiska. I Ekstrand et al. (2011) kvantitativa studie visade resultatet att respondenterna ville ha mer information i olika ämnen inom sexualundervisning, till exempel HBTQ och könssjukdomar. Respondenterna i den kvantitativa studien tyckte att undervisningen skulle innehålla mer öppna diskussioner och mer informerade lärare. Eftersom vår studie är baserad på kvalitativ metod med utgångspunkt semistrukturerade intervjuer har våra respondenter haft möjlighet att uttrycka sina åsikter på ett djupare plan med fokus på deras individuella upplevelser och tankar. De har liknande åsikter som respondenterna i Ekstrand et al. (2011) studie, till exempel vill våra respondenter också ha mer diskussioner. Det har dock i vår studie framkommit att varje respondent har sin egen upplevelse av hur sexualundervisningen på gymnasiet är och även hur de upplever att den bör vara. Maria anser att det borde finnas mer tid, Elin upplever att mer diskussioner om sexualitet och känslor behövs, Anna anser att man som elev ska få mer möjligheter att ställa frågor till lärarna och Charlotte uttryckte att hon inte vågade fråga alla frågor hon hade under sexualundervisningen, då den var under första året på gymnasiet. Hon upplevde då att hon inte kände sig lika trygg i klassen som hon gjorde när hon till exempel gick tredje året. Hon skulle vilja att sexualundervisningen bakades in mer i undervisningen och kom mer gradvis för att eleverna ska känna sig trygga att medverka i undervisningen samt ställa frågor. Karolina Widerström som var en av de som arbetade

för att få in sexualundervisning i skolan var också av åsikten att undervisningen borde komma gradvis, för att eleverna ska se på ämnet med mindre spänning (SOU 1974:59). Om man tittar på detta utifrån vad Ambjörnsson (2006) diskuterar kring begreppet genus, finns det maktförhållanden i samhället, till exempel maktförhållandet mellan män och kvinnor. Charlotte som är kvinna kan genom det ha gått in i "sin" könsroll, det vill säga som en kvinna främst ska agera och vara åhörare till mäns diskussioner. Att gå in i de normativa könsrollerna är något som man ofta gör i nya miljöer med nya människor för att inte sticka ut (ibid.). När Charlotte sedan hade gått flera år på gymnasiet och blivit både mer bekväm i sin klass och med sina klasskamrater, kan det vara så att hon blev mer benägen att gå emot normen och därför upplevde att hon kunde diskutera ämnen som sexuell hälsa mer.

Alla respondenter säger i intervjuerna att de upplever att de har lärt sig om sexuell hälsa på andra platser än i skolan, främst från vänner. Maria och Charlotte upplever att de fått merparten av sina kunskaper inom sexuell hälsa genom sin konfirmation, där de fick diskutera olika ämnen med sina konfirmationsledare "bland annat när vi konfirmerade oss så eller när jag konfirmerade mig pratade vi mycket om det" (Maria).

Olivia går djupare in på hur undervisningen som skulle kunna utvecklas utifrån genus.

Ja, men jag tycker så, genuspedagogik, kanske så här varför /.../ så bara hur ska vi kunna arbeta med detta nu och typ så här killar, /.../ berätta för dem varför det är så i klassrummet kanske att de tar mer plats och varför tjejer är lite mer tysta. Och typ så berätta om varför man, eller varför det är som det är helt enkelt liksom. /.../ Där tycker jag att skolan har ett jättestort ansvar, för det är så här, det är där man utbildar sig, det är en jättestor del av utbildning just idag, tycker jag (Olivia).

Olivia upplever att killar tar mer plats i klassrummet och tjejer mindre. Connell (2009) diskuterar hur könsroller kan förstås utifrån en modell, socialisationsmodellen. Som Olivia säger ska de som Connell (2009) beskriver som blå barn, med andra ord pojkar, vara självsäkra och mer krävande, och rosa barn, med andra ord flickor, vara överksamma och mer tillmötesgående. Connell (2009) kritiserar modellen och menar att det finns mer som gör att könsroller konstrueras och att skolan har en betydelsefull del i skapandet av dessa roller. Connell (2009) menar att lärare representerar olika roller och att barn tar till sig detta och utvecklar sina könsroller utefter erfarenheter. Olivia upplever

att könsrollerna skulle behöva diskuteras och ifrågasättas för att skolan har ett ansvar att uppmärksamma hur genus påverkar hur vi tänker och agerar i samspelet med andra.

6. Diskussion

Syftet med denna studie är att undersöka några ungdomars upplevelser och tankar när det gäller sexualundervisning på gymnasiet, utifrån de tre mål som finns i Skolverkets stödmaterial och i läroplanen för gymnasiet gällande sexualundervisning. För att sammanfatta studien kommer vi i denna del återkoppla till frågeställningarna.

Hur upplever de utfrågade ungdomarna att målen i stödmaterialen implementeras i den obligatoriska undervisningen?

Respondenterna upplever att de haft sexualundervisning i naturkunskap eller motsvarande ämne biologi genom att de haft lektioner och läromedel som varit fokuserat på sexualundervisning. Elin, Olivia, Erika och Charlotte upplevde att sexualundervisning implementerats i naturkunskap eller biologi genom att de fått se olika filmer som tar upp ämnet sexuell hälsa. Maria, Anna och Olivia upplever att målen implementeras genom att klassen har ett intresse för ämnet och skapar diskussioner, Maria upplever att undervisningen har baserats på elevernas önskemål.

Respondenterna berättar att de pågår diskussioner kring jämställdhet och att det även finns en temavecka om feminism på skolan, dock arrangerad av elever. Maria upplever att lektionerna har varit informativa inom feminism. Några av respondenterna har upplevt att de har haft kortfattad implementerad sexualundervisning i andra ämnen som idrott och hälsa, religion, historia samt svenska. Maria upplever att det inte funnits möjlighet för lärare att "fånga frågan i flykten" som Skolverket (2011) menar att lärare bör göra samt uppmuntra elever till diskussion inom ämnet, men att hon tror att lärarna skulle göra det om de fick möjlighet.

Hur upplever de utfrågade ungdomarna att teman som sexualitet, heteronormativitet och jämställdhet tas upp i den obligatoriska undervisningen?

Begreppet sexualitet upplever respondenterna finns med i läroboken för naturkunskap eller biologi och på så vis är en del av undervisningen. Elin och Anna upplever att jämställdhet tagits upp i den obligatoriska undervisningen genom att det diskuterats hur lite kvinnor i historien tas upp och Olivia berättar att de i hennes klass gjorde övningar i koppling till jämställdhet som sedan diskuterats i klassrummet, något som Olivia skulle vilja fått mer av. Charlotte upplever att det har

funnits situationer där det i klassrummet diskuterats hur killarna i klassen tar mer plats än vad tjejerna gör och att detta inte har tagits på allvar utan istället diskuterats med skämtsam ton. Vi har med hjälp av Foucault (2002) analyserat detta. Han förklarar hur makt är konstant och finns runtomkring oss i olika konstellationer. Utifrån Charlottes upplevelser om att männen i klassen tar mer plats och blir accepterade på ett annat sätt än de kvinnliga elever blir, går det att utifrån Foucault (2002) tolka som en maktobalans som sker i klassrummet. Charlotte upplever också att de manliga ungdomarna inte vågar prata om krav som finns på män för att kvinnor i samhället anses vara mer utsatta som grupp. Connell (2009) förklarar hur genus påverkar hur könsroller uppkommer, att män ska ha vissa bestämda egenskaper och kvinnor ska ha vissa. Vi anser att Connells (2009) definition av genus kan appliceras på vår empiri då respondenterna nämner olika situationer och jämställdhetsfrågor som gör Connells (2009) resonemang relevant. När vi har intervjuat ungdomarna om jämställdhet har deras svar främst handlat om män och kvinnor samt att det är just den jämställdhet som Skolverket (2013) poängterar ska finnas med i undervisningen. Därav handlar analysdelen om begreppet jämställdhet, mellan man och kvinna, trots att frågan om jämställdhet är något som berör många olika grupper av människor och inte endast berör män och kvinnor som grupper. Vi är medvetna om att vår tolkning av resultatet ej tar med de manliga ungdomarnas syn på detta, då vi enbart har intervjuat de kvinnliga ungdomarna.

Ingen av respondenterna upplever att begreppet heteronormativitet är något som har presenterats i undervisningen, men de upplever att heteronormen som finns i samhället påverkar deras undervisning. Charlotte upplever att läroböckerna är heteronormativa och respektive respondenter upplever att deras undervisning varit heteronormativ i den bemärkelse att de upplever att deras lärare antagit att alla i klassen är heterosexuella. Ambjörnsson (2006) förklarar att genom att förstå heteronormativitet som begrepp och vad det innebär, kan en person bli mer medveten och kritisk mot denna norm. Erika diskuterar i intervjun hur hon upplever att hon börjat reflektera mer kritiskt kring heteronormen och är genom sin kunskap om begreppet mer medveten om att hon är präglad av den.

Hur anser de utfrågade ungdomarna att sexualundervisningen på gymnasienivå bör se ut?

Alla respondenter efterfrågar djupgående diskussioner om sexualundervisning i den obligatoriska undervisningen. De upplever att de får fakta presenterat för sig, men att det inte är tillräckligt. Anna och Maria anser att sexualundervisning skulle behöva bli mer prioriterad tidsmässigt i undervisningen. Elin anser att det skulle behövas mer tid till diskussion och på så sätt skulle mer

djupgående diskussioner vara möjligt att uppnå och att detta då skulle förbättra sexualundervisningen. Elin upplever även att hon inte fått tillräckligt med undervisning om HBTQ. Charlotte upplever att hon och hennes klasskamrater inte vågade fråga eller diskutera under sexualundervisningen i årskurs ett eftersom det var en ny klass. Hon anser att det hade varit positivt om sexualundervisningen kom gradvis och bakades in i undervisningen på det sätt som Skolverkets (2013) stödmaterial förelår. Något som framkommit i vår studie är att respondenterna även upplever sin undervisning som heteronormativ och ett exempel som ges på detta är att läroböckerna i naturkunskap och biologi endast tar upp heteronormativa exempel. Danielsson och Hast (2016) diskuterar i sin studie heteronormativitet och presenterar ett resultat som antyder att det kan finnas en indikation på att lärare är heteronormativa i sin undervisning. Utifrån våra respondenters olika upplevelser och eftersom detta är en mindre kvalitativ studie går det som tidigare nämnt inte att generalisera. Några respondenter upplever även att de inte får tillräckligt med information om relationer och känslor och att detta är något de efterfrågar och som de tror skulle kunna förbättra sexualundervisningen. Elin och Olivia upplever att ämnen som exempelvis menstruation är tabu och efterfrågar undervisning som tar bort denna stämpel.

6. 1 Utveckling av studien

Det hade varit intressant att komplettera studien med fokusgrupper samt observation av undervisning. Vår ambition har varit att intervjua respondenter av olika kön. Detta var dock inte möjligt då intresset för studien främst lockade kvinnor att medverka. Vi är medvetna om att detta speglar sig i studien och att vi möjligtvis hade kunnat utläsa ett annat resultat om respondenter av olika kön hade medverkat. Samtidigt upplever vi att ett annorlunda resultat inte behöver bero på könsskillnader, istället tänker vi att det kan bero på en fråga om intresse för ämnet samt olika nivåer av förkunskaper hos ungdomarna. Vi ställer oss frågan vad vi skulle kunna få för resultat om studien gjordes annorlunda och om studien hade gjorts i stad med annan socioekonomisk status. Detta är något som hade varit intressant att undersöka i eventuella framtida studier.

6. 2 Avslutande reflektion

Vi blev intresserade att göra denna studie eftersom vi i möten med ungdomar upptäckte en varierad kunskapsnivå inom sexuell hälsa. Efter att ha intervjuat sex ungdomar om deras upplevelser och tankar har vi fått ta del av flera förslag på vad som kan förbättras i undervisningen och hur de upplever den undervisning som de har fått. Det har varit intressant och spännande att få ta del av

ungdomarnas upplevelser och vi anser att det är viktigt att lyssna på vad dem angående hur de upplever saker och ting. Skolan ska vara en inkluderade plats där undervisningen ska vara neutral i sin utformning. Oavsett exempelvis sexualitet eller könsidentitet, anser vi att alla ska inkluderas och erbjudas undervisning som utgår från ett normkritiskt perspektiv. Enligt oss är gymnasiet en tid där det är relevant att ha sexualundervisning då många ungdomar befinner sig i en del av livet som till stor del handlar om att bli vuxen och hitta sig själv. Vi anser därför att gymnasietiden är en lämplig tidpunkt i livet att få kunskap i olika sexualiteter, könsidentitet, hur relationer kan vara, hur samlag kan gå till, vad jämställdhet innebär och normer som existerar i samhället. Vi har med denna studie försökt fylla en kunskapslucka och resultatet som framkommit är något som vi ser som ett intressant komplement till liknande studier. Sexuell hälsa är en del av varje människas liv och vi anser att detta är något som bör vara prioriterat.

7. Referenslista

Ahrne, Göran & Peter Svensson. (2011). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, Göran. & Peter Svensson. (red) Handbok i kvalitativa metoder. Malmö: Liber

Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur. s. 9, 72

Bryman, Alan (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. Malmö: Liber. s. 434

Centerwall, Erik (2005). Med moralen som styrmedel – historiska perspektiv på sexualupplysning. I Myndigheten för skolutveckling (2005) *Hela livet – 50 år med sex- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: Axelsson & Häggström.

Connell, Raewyn (2009). *Om genus*. Göteborg: Daidalos AB. s. 190.

Danielsson, Anna & Ylwa li Hast (2016). *I normala fall gillar tjejer killukt*. Naturkunskapens sexualitets- och relationsundervisning analyserad ur ett heteronormativitetsperspektiv, Nordina, 12(1) ss. 21-35

URL: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:849022/FULLTEXT01.pdf>

Ekstrand, Maria, Camilla Engblom, Margareta Larsson & Tanja Tydén (2011). *Sex education in Swedish schools as described by young women*. European journal of contraception & reproductive health care, 16(3), ss. 210-224

DOI: 10.3109/13625187.2011.561937

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne. (2011) Intervjuer. I Ahrne, Göran & Peter Svensson. (red). Handbok i kvalitativa metoder. Malmö: Liber

Foucault, Michael (2002) *Sexualitetens historia*. Göteborg: Daidalos AB. s. 103.

Kalman, Hildur & Veronica Lövgren. (2012). Etik i forskning och etiska dilemman. I Kalman, Hildur & Veronica Lövgren. (red.) Etiska dilemman. Malmö: Gleerups. s. 14

Knutagård, Hans (2016). Sexualitet och socialt arbete. Lund: Studentlitteratur.

Lalander, Philip. (2011). Fältobservationens och etnografins historiska rötter. I Kalman, Hildur & Veronica Lövgren. (red.) Etiska dilemman. Malmö: Gleerups

Nationalencyklopedin (2016) Heteronorm. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/heteronorm> [hämtad 2017-01-20]

Nationalencyklopedin (2016) Monogami. [http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/monogami-\(2\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/monogami-(2)) [hämtad 2016-01-20]

Nationalencyklopedin (2016) Polygam. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/polygam> [hämtad 2016-01-20]

Nygren, Lennart (2012). Risken finns, finns nyttan? I Kalman, Hildur & Veronica Lövgren.(red.) Etiska dilemman. Malmö: Gleerups.

RFSU (2010) *Ottar - pionjären i svensk sexualundervisning*
[<http://www.rfsu.se/sv/Om-RFSU/RFSUs-historia/Ottar-pionjaren-i-svensk-sexualupplysning/>
hämtad 2016-12-16]

Rosenberg, Tiina (2002). *Queerfeministisk agenda*. Atlas. s. 102

Røthing, Åse (2008). *Homotolerans and heteronormativity in Norwegian classrooms*. Gender & Education. 20(3): ss. 253-266

DOI: 10.1080/09540250802000405

Schutte, Lisette, Ree M. Meertens, Fraukje E. F. Mevissen, Herman Schaalma, Suzanne Meijer and Gerjo Kok (2014). *Long Live Love. The implementation of a school-based sex-education program in the Netherlands*. Health Education Research. 29(4): ss. 583-597.

DOI: <http://dx.doi.org/her/cyu021>

Skolverket (2010) *Lärare i den nya gymnasieskolan - Högre krav och kvalitet*. Stockholm: Skolverket

[http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2448.pdf%3Fk%3D2448. Hämtad 2017-01-02]

Skolverket (2011) Läromål, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011.

[http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2705.pdf%3Fk%3D2705. Hämtad 2017-01-02]

Skolverket (2013). *Sex- och samlevnadsundervisning i gymnasieskolan - Sexualitet, relationer och jämställdhet i de gymnasiegemensamma ämnena*. (Rapport 2013:5). Stockholm: Skolverket. s. 13
URL: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3012.pdf%3Fk%3D3012

SOU 1974:59. *Sexual- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: USSU.

Statens Folkhälsoinstitut (2011). *Sexualitet och reproduktiv hälsa*. Östersund: Statens

Folkhälsoinstitut

URL: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12538/Elin011-02-Sexualitet-och-reproduktiv-halsa.pdf>

Svedmark, Eva. (2012). Att skydda individen från skada. I Kalman, Hildur & Veronica Lövgren. (red.) *Etiska dilemman*. Malmö: Gleerups.

8. Bilaga

8. 1 Intervjuguide

Respondenterna kommer bli informerade om syftet med intervjun och att de kan avbryta om de inte längre vill medverka i intervjun. Respondenterna kommer även vara anonyma på så vis att personuppgifter och sådant som kan spåras till respondenterna blir avidentifierade i den slutgiltiga uppsatsen.

Syftet med studien är att undersöka gymnasieungdomars kunskaper och attityder kring sexuell hälsa. Då det 2013 kom ett stödmaterial i sexualundervisning till gymnasielärare, för att detta ämne ska vara genomgående i den ordinarie undervisningen.

När vi pratar om sexualundervisning i skolan nu under intervjun menar vi undervisning som fokuserar på hur man fortplantar sig, könssjukdomar, preventivmedel, olika sexualiteter, relationer, transpersoner, jämställdhet och feminism samt könsidentitet. Detta grundar sig i stödmaterialet.

Ålder: _____

Kön: _____

Tema 1 – Sexualundervisning

1. Finns sexualundervisning med som en del i undervisningen i
 - b) samhällsvetenskap
 - c) svenska
 - d) engelska
 - e) naturvetenskap
 - f) idrott och hälsa
 - g) religion
 - h) matematik
 - i) historia..Enligt din uppfattning?

2. På vilket sätt? (exempel, när det varit/inte varit)

3. Finns det olikheter/likheter i undervisningen mellan olika ämnen?
4. Är det något speciellt du föredrar?
5. Likheter/olikheter mellan sexualundervisning i grundskola/gymnasiet?
6. Anser du undervisningen vara relevant?
7. På vilket sätt är de olika delarna relevant?
8. Hur upplever du att lärarna hanterar sexualundervisningen?
9. Finns det en skillnad i hur de pratar om olika ämnena inom sexualundervisning?
10. Finns det en viss betoning i ett ämnen? Exempel
11. Homosexualitet
12. Ämnen utanför normen
13. Hur är diskussionerna när ni har sexualundervisning?
14. Vem styr diskussionen?
15. Hur ser undervisningen ut för tjejer, killar och de som har en annan könsidentitet?
16. Blir ni uppdelad i grupper?
17. Vad föredrar du, uppdelat i grupper eller helklass?
18. Har ni sett någon film som tar upp ämnet någon gång i ett ämne?
19. I stöd materialet från Skolverket finns en tanke om att lärare ska ta diskussioner med elever angående sexuell hälsa när de uppkommer naturligt, utöver sexualundervisningen, upplever du att lärare gör detta?
 - a) På vilket sätt?
20. På vilket sätt får ni lära er om olika sexualiteter?
 - a) På vilket sätt tas det upp?
 - b) (Hur gick den diskussionen?)
21. Hur delaktiga är lärarna i diskussioner som ni har/är elevledda?
22. Hur diskuteras könsidentitet i de olika ämnena?
23. Upplever du att sexuell hälsa är invävt i gymnasieundervisningen?

Tema 2 – Begrepp och attityder

Transpersoner, sexualitet, heteronormativitet, jämställdhet, HBTQ.

1. Vad tänker du på när du hör begreppet:

- a) Heteronormativitet
- b) HBTQ
- c) sexualitet
- d) jämställdhet
- e) identitet
- f) transpersoner
- g) sexualitet

2. Har du fått den här kunskapen i skolan eller på andra platser?

3. Känner du att ni någonsin pratat om det här i skolan?

4. På vilket sätt har ni pratat om

- a) heteronormativitet
- b) transperson
- c) jämställdhet
- d) identitet

...i skolan?

5. Hur skulle du förklara jämställdhet osv för någon som inte vet?

6. Hur skulle du förklara transperson osv för någon som inte vet?

7. Kopplas det till könsidentitet eller är det mer för sig?

8. Har ni tagit upp begrepp som feminint och maskulint som en koppling?

9. Har dessa begrepp tagits upp i undervisningen i respektive ämnen?

10. I så fall, hur tar lärarna upp begreppen?

11. Vilka sammanhang?

12. Vem är det som tagit upp det?

13. Hur förklarar de dem?

14. Finns begreppen med naturligt?

15. Hur upplever du att diskussionerna kring begreppen ser ut?

- a) Positivt, negativt eller neutralt.

16. Hur gör läraren för att inkludera de tysta?

17. Hur har reaktionerna varit bland dina klasskamrater, har de haft kunskaper inom ämnet eller är det något nytt?

18. Fråga om ifall de haft en temavecka.
 - a) Har begreppen tagits upp då eller på lektioner?
19. Skulle du kunna gradera hur mycket av den kunskap du har om ämnet du fått i skolan?
 - a) På en skala på ett till tio eller i procentsats.
20. Upplever du att du förstår alla begrepp och kan använda dig av dem?
21. Finns det olika attityder angående de olika begreppen? Till exempel?
22. Finns det attityder från lärarnas håll?
23. Har ni/hur diskuterar ni dem? (Attityderna)
24. Vad kommer ni fram till om ni diskuterar?
25. Ändras någons attityder?
26. Hur tycker du att klimatet är i din klass när ni diskuterar tex. HBTQ? (diskriminering)

Tema 3 - Sammanfattning

1. Var kommer merparten av dina kunskaper kring sexuell hälsa och de begrepp vi pratat om i denna intervju?
 - a) Skola
 - b) Internet
 - c) Föräldrar
 - d) Vänner
 - e) Syskon
 - f) Annat
2. (Om personen har kunskap) Upplever du att det är lättare eller svårare att prata om detta ämne i skolan eftersom du fått mer kunskap hemma/med vänner osv?
3. Hur upplever du att kvaliteten på sexualundervisningen i gymnasiet?
4. Upplever du att du har fått sexualundervisning i din gymnasieundervisning?
5. Är det något du saknar i undervisningen kopplat till sexuell hälsa?
6. Är det något som vi inte har frågat om eller tagit upp i intervjun som du skulle vilja ta upp?